

Stockholms
stad

KULTURMILJÖANALYS

Gasklocka 3 och 4 - del av Norra Djurgårdsstaden
Dnr 2009-11340-54

Kulturmiljöanalys för förslag till detaljplan Dp 2009-
11340-54 - Gasklocka 3 och 4, del av Norra Djurgårdsstaden
i stadsdelen Hjorthagen, Stockholm.

Påverkan av planförslag med högt bostadshus på platsen
för gasklocka 4 skall prövas utifrån följande Riksintressen
för kulturmiljövården:

1. Riksintresset Kungliga nationalstadsparken
 2. Riksintresset Stockholm innerstad med Djurgården
- kulturmiljöanalys - Gasklocka 4 i stadsdelen Hjorthagen, Stockholm

Upplysningar

Denna utredning är utförd av Lena Hall, Grontmij AB/exploateringskontoret och Jonas Claeson, stadsbyggnadskontoret Stockholms stad

Fotografi er tagna av: Lennart Johansson, stadsbyggnadskontoret Stockholms stad och Lena Hall, Grontmij AB

Fotomontage av: Mats Lilja och Kristina Wikström, stadsbyggnadskontoret Stockholms stad samt Herzog & de Meuron

Illustration s130: Jonas Claeson, stadsbyggnadskontoret Stockholms stad

Granskad/Godkänd: Britta Eliasson, Exploateringskontoret Stockholms stad och Karolina Keyzer, Stadsarkitekt Stockholms stad

Sammanfattning	4
Påverkan på Riksintresset Kungliga Nationalstadsparken.....	4
Påverkan på riksintresset Stockholms innerstad och Djurgården	6
Inledning	8
Bakgrund	8
Syfte.....	8
Kulturhistoriska utgångspunkter	9
Kulturmiljövården	9
Kulturmiljöhänsyn	9
Metod	10
Översikt och upplägg.....	10
Urval.....	10
Metod för värdebeskrivning och utvärdering av kulturvården inom	10
Metod för att utvärdering av stads- och landskapsbild för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården.....	13
Beskrivning av riksintressen	14
Riksintresset Kungliga nationalstadsparken - området Ulriksdal-Haga- Brunnsviken-Djurgården	14
Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården	14
Konsekvensanalys: Kungliga Nationalstadsparken	16
Upplägg	16
Kungliga Nationalstadsparken som helhet	16
Hagaparken med pelousen.....	21
Hagaparken, Kungliga begravningsplatsen	31
Övriga platser inom Kungliga National Stadsparken som belyses skärskilt	38
Bellevueparken	38
Brunnsviken, Tivoli	42
Fiskartorpet med omgivande landskap	49
Fisksjöäng.....	58
Stora Skuggan.....	62
Lilla Skuggan.....	66
Universitetet, campusområdet	70
Ladugårdsgärde från Djurgårdsbrunnsvägen.....	72
Skansen, Oscarsterrassen.....	76
Konsekvensanalys: riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården	80
Upplägg	80
Stockholms särdrag	80

Stockholms siluett/Vyer från viktiga utkikspunkter – fördjupad analys....	86
Vy från Fjällgatan	86
Vy från Katarinavägen.....	90
Vy från Monteliusvägen	94
Västerbron	98
Fronten mot vattenrummen.....	103
Stockholms inlopp från Saltsjön sett från Kungshamn Nacka.....	108
Värdekärna Gasverksområdet.....	112
Värdekärna Abessinien.....	119
Diskussion och bedömning	127
Diskussion	127
Sammanfattande bedömning av Påverkan på Riksintresset Kungliga Nationalstadsparken.....	128
Sammanfattande bedömning av Påverkan på riksintresset Stockholms innerstad och Djurgården.....	131
Bilaga 1	134
Riksantikvarieämbetets metod för Kulturhistorisk värdering av bebyggelse	134
Bilaga 2	135
Styrande dokument	135
Bilaga 3	136
Karta över analyserade miljöer i Kungliga nationalstadsparken.....	136
Bilaga 4	137
Karta över analyserade vyer i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården - vattenrummen, inloppet och värdekärnor	137
Källor	138

Sammanfattning

Enligt förslag till detaljplan Dp 2009-11340-54 - Gasklocka 3 och 4, del av Norra Djurgårdsstaden i stadsdelen Hjorthagen, Stockholm., ska den befintliga Gasklocka 4 i Hjorthagen rivas och ersättas med ett 140 m högt bostadshus med en något mindre grundyta (Ø 47 m) än den befintliga gasklockan (Ø 54 m). I samrådsskedet prövades en 170 m hög bostadsbyggnad med samma grundyta som den befintliga gasklockan.

Planområdet ligger strax utanför Kungliga nationalstadsparken inom en av riksintresset Stockholms innerstads utpekade värdekärnor, Gasverksområdet. Planen ligger också i direkt anslutning till ytterligare en för riksintresset Stockholms innerstad utpekad värdekärna, smalhusområdet Abessinen i Hjorthagen.

Planförslaget påverkar områden av riksintresse för kulturmiljövården såsom Kungliga Nationalstadsparken och riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och bedöms få konsekvenser för vissa kulturvården inom dessa områden. Planen berör även flera övergripande värden för riksintresset Stockholms innerstad, såsom stadssiluetten med den begränsade hushöjden, anpassning till naturen, fronten mot vattenrummen, Stockholms inlopp samt vyer från viktiga utsiktspunkter. Slutsatsen av analysen är, trots att förslaget påverkar flertalet av de identifierade värdena, är påverkan inte så stor att det skulle riskera att uppstå skada eller påtaglig skada på riksintressena. Från vissa platser bedöms den nya byggnaden skapa värden som ökar läsbarheten och förståelsen av de kulturhistoriskt intressanta miljöerna och staden.

Denna kulturmiljöanalys utvärderar konsekvenser av planförslaget utifrån följande identifierade påverkade riksintressen och dess särskilt värdefulla områden

1. Riksintresset Kungliga Nationalstadsparken
2. Riksintresset Stockholm innerstad med Djurgården

Analysen ska ses som ett kompletterande material till detaljplanearbetet och innehåller dels en kulturhistorisk beskrivning, och dels en kulturmiljöanalys, som kompletterar den fördjupade MKB som tagits fram.

För att göra analysen har med viss anpassning Riksantikvarieämbetets modell för ”Kulturhistorisk värdering av bebyggelse” tillämpats. Metoden är ursprungligen avsedd att användas för bebyggelse men används med enkla anpassningar även för landskap och miljöer.

Påverkan på Riksintresset Kungliga Nationalstadsparken

Påverkansområde

Den nya bostadsbyggnaden kommer pga sin högre höjd och sin större synliga volym att vara synlig från fler platser inom Kungliga Nationalstadsparken än Gasklocka 4. Generellt kan påverkan från många öppna platser inom Kungliga Nationalstadsparken på Norra Djurgården förväntas bli likartad som fotomontage visar av den nya bostadsbyggnaden från Lilla skuggan bortsett från att höjden, både på befintlig gasklocka 4 och på den nya byggnaden rent fysiskt kommer att uppfattas olika beroende av på vilket avstånd från

byggnaden betraktaren är och från vilken höjd byggnaden betraktas. Påverkan och skillnad mot befintlig situation blir dock likartad.

Medvetet gestaltade landskap och vyer/utblickar

Planförslaget medför att några medvetet placerade utsiktsplatser tillförs ett nytt element i sina vyer/utblickar. Genom sin bredd och höjd blir den nya byggnaden visuellt närvarande i dessa landskap och vyer/utblickar. De historiska bebyggelse- och parkmiljöernas inramning påverkas. Beträktarens uppmärksamhet kan i vissa vyer riskera att förskjutas bort från de ursprungliga motiven, varvid läsbarheten och förståelsen av de bakomliggande historiska intentionerna påverkas. Det historiska landskapets värden, så som de upplevs från exempelvis Hagaparkens pelouse med motiv från 1700-talet, kommer att påverkas i viss grad. Ingen av de ursprungligen utpekade specifika vyerna påverkas av den nya byggnaden, däremot påverkas det historiska miljöskapande värdet av att byggnaden blir mer synlig. Den nya byggnaden kommer att som spegla en ny tidsepok i staden som blir synlig från delar av parken.

Värden som påverkas inom Kungliga Nationalstadsparken - slutsats

1. Dokumentvärde (historiska egenskaper)
 - Arkitekturhistoriskt värde – nej
 - Samhällshistoriskt värde – nej
 - Personhistoriskt värde – nej
2. Upplevelsevärde (estetiskt och socialt engagerande egenskaper)
 - Arkitektoniskt värde – ja, i viss mån
 - Konstnärligt värde – nej

- Miljöskapande värde - ja
- Traditionsvärde – ja, i viss mån
- Symbolvärde - nej

Av de kulturhistoriska värden som identifierats för Kungliga Nationalstadsparken och som bedöms påverkas av den föreslagna nya bostadsbyggnaden så är det främst det samhällshistoriska och det miljöskapande värdena som påverkas. Den nya byggnaden kommer genom sin höga höjd att ”titta in” i fler delar av det kuperade men låglänta, historiska landskapet. Den historiska miljön får en ny samhällshistorisk tidsmarkör att dela det historiska utrymmet med.

De arkitekturhistoriska, personhistoriska, arkitektoniska, konstnärliga och traditionsvärdena bedöms dock vara så starka i sig att de endast påverkas i någon mån av förändringen. Av respekt till befintliga arkitektoniska och konstnärliga värden bör dock höga krav ställas på den nya byggnadens gestaltning.

Påverkan på riksintresset Stockholms innerstad och Djurgården

Vyer och utblickar

Påverkan på siluetten och stadsbilden av den föreslagna bostadsbyggnad kommer att bli av olika storlek och karaktär beroende på vilka vyer som analyseras. För de viktiga vyerna från Katarinavägen respektive från Fjällgatan är påverkan stor. Det bearbetade utställningsförslaget anpassar sig dock bättre till den befintliga miljön än samrådsförslaget.

Fronten mot vattenrummen, Stockholms inlopp

Från fronten mot vattenrummen, Mälarkipelen och Stockholms inlopp från Saltsjön bedöms inverkan som måttlig.

Värdekärnorna Gasverksområdet och Abessinien

En rivning av gasklocka 4 kommer att påverka kulturvärden i gasverksområdet och Abessinien. Ett byggnadsteknikhistoriskt värde går förlorat genom att klockan representerar en byggnadstid, en årsring, i gasverkets verksamhet och en del i den för tiden rådande hanteringen av verksamheten. En rivning av gasklocka 4 påverkar också det miljöskapande värde den utgör som en del tillsammans med övriga klockor och byggnader inom gasverksområdet och intilliggande bostadsområden. En rivning av gasklocka 4 kan anses påverka ett samhälls- och socialhistoriskt värde i riksintresseområdet genom att den pedagogiska aspekten av relationen mellan gasklockan och det intilliggande bostadsområdet Abessinien går förlorad. Den socialhistoriska relationen arbetarbostad – industribyggnad kommer att övergå till en arkitektonisk och arkitekturhistorisk skillnad mellan två bostadsområden.

Siluetten

Påverkan på siluetten av en ny hög bostadsbyggnad blir från Fjällgatan och Katarinavägen mycket stor. Befintliga höga byggnader befinner sig alla på avstånd och tecknar sig i en gemensam höjdskala i siluetten

Från övriga analyserade platser bedöms påverkan som måttlig.

Volym

Byggnadens proportioner följer det tidiga 1900-talets och kyrktornens ideal, med en höjd som uppgår till tre gånger byggnadsbredden. Den höga höjden gör dock totalvolymen som avspeglas i siluetten stor.

Skalan

Den stora volymen, kommer på avstånd att uppfattas som en cylinder. Motsvarande byggnadsvolymer men i lägre höjder finns dock både på Kungsholmen och på Södermalm, men uppfattas då närmast som kvartersvolymer. Skalan med den höga höjden är ny för bostäder i Stockholm

Värden

Påverkade värden

1. Dokumentvärde (historiska egenskaper)
 - Byggnadshistoriskt värde – stor påverkan
 - Byggnadsteknikhistoriskt värde - ja
 - Arkitekturhistoriskt värde – måttlig påverkan
 - Samhällshistoriskt värde - ja
 - Socialhistoriskt värde - ja
 - Personhistoriskt värde - nej
2. Upplevelsevärde (estetiskt och socialt engagerande egenskaper)
 - Arkitektoniskt värde - ja

- Konstnärligt värde – nej
- Miljöskapande värde - ja
- Traditionsvärde - ja
- Symbolvärde – mycket stor påverkan

Den nya bostadsbyggnaden påverkar alla de värden som beskriver särdraget ”Stadens siluett och vyer”.

- Arkitekturhistoriskt värde genom att staden tillförs en ny bebyggelseskala.
- Samhällshistoriskt värde genom att den nya byggnaden blir en ny typ av solitär som kopplas till den nya årsringen stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden.
- Symbolvärdet påverkas genom att dagens gasklocka 4 rivs och att en historisk symbol i dagens siluett försvinner och ersätts med en ny symbolbyggnad. Värdet hos andra befintliga symbolbyggnader i staden påverkas endast marginellt då de fortfarande innehåller sitt värde som markör för sin stadsdel eller funktion i staden.

Inledning

Bakgrund

Enligt förslag till detaljplan Dp 2009-11340- 54, Detaljplan för Gasklocka 3 och 4, del av Norra Djurgårdsstaden i stadsdelen Hjorthagen, Stockholm, ska den befintliga Gasklocka 4 i Hjorthagen rivas och ersättas med ett 140 m högt bostadshus med en något mindre grundyta (Ø 47 m) än den befintliga gasklockan (Ø 54 m). I samrådsskedet prövades en 170 m hög bostadsbyggnad med samma grundyta som den befintliga gasklockan.

Planförslaget påverkar områden av riksintresse för kulturmiljövården såsom Kungliga Nationalstadsparken och riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och bedöms få konsekvenser för vissa kulturvården inom dessa områden.

Planområdet ligger strax utanför Kungliga nationalstadsparken men inom ett av riksintresset Stockholms innerstads utpekade värdekärnor, Gasverksområdet. Planen ligger också i direkt anslutning till ytterligare ett värdekärneområde, smalhusområdet Abessinen i Hjorthagen.

Planen berör också flera övergripande riksintressevärden som stadssiluetten med den begränsade hushöjden, anpassning till naturen, fronten mot vattenrummen, Stockholms inlopp samt vyer från viktiga utsiktspunkter.

Ett s.k. "Fördjupnings-PM" till den övergripande MKBn för Hjorthagen har tagits fram för detaljplanen.

Syfte

Denna kulturmiljöanalys skall utvärdera konsekvenser av planförslaget utifrån i planarbetet identifierade riksintressen för kulturmiljövården som påverkas av planförslaget och inom dessa

riksintressen utpekade särskilt värdefulla områden. De identifierade riksintressena är:

1. Riksintresset Kungliga nationalstadsparken
2. Riksintresset Stockholm innerstad med Djurgården

Analysen ska ses som ett kompletterande material till detaljplanearbetet och innehåller dels en kulturhistorisk beskrivning, och dels en kulturmiljöanalys, som kompletterar den fördjupade MKB som tagits fram.

Enligt Länsstyrelsens samrådsyttrande 2011- 03-11 över detaljplaneförslaget efterfrågas en vidare utredning av påverkan på vissa specifika platser i Kungliga Nationalstadsparken, pelousen och Kungl. begravningsplatsen i Hagaparken samt Fiskartorpet och dess omgivning. Fördjupningar har gjorts specifikt för dessa platser.

Kulturhistoriska utgångspunkter

Den kulturhistoriska värderingen utgår från riksintresset Kungliga nationalstadsparken och riksintresset Stockholm innerstad med Djurgården och baseras på Riksantikvarieämbetets värdetexter och Stockholms stads hantering av kulturmiljön i den kommunala planeringen.

En planerad exploatering behöver bedömas mot såväl rent arkitektoniska värden som värdeaspekter som i första hand grundas på riksintressena.

Kulturmiljövärden

Kultur är en fråga om mänsklig verksamhet i vid mening och det den skapat. Kulturhistoriska värden handlar om att idag och allt framgent ge människor en så hel och autentisk bild som möjligt av historien, och möjligheten att uppfatta och förstå platsen, staden och dess betydelse, med förutsättningar, utvecklingsskeden, stadsbyggnadsideal och inspirationskällor, grundläggande funktioner, ekonomi och verksamheter samt människornas levnadsförhållanden, och hur dagens samhälle formats på denna grund.

Det kulturhistoriska värdet är som all mänsklig verksamhet ett mycket komplext sammanhang där olika företeelser ingår i ett stort "kulturhistoriskt ekosystem" eller mångdimensionellt nätverk där delarna på skilda sätt hänger samman med varandra. Man kan tala om "kulturmiljösystem". Det rör sig om komplexa samband och strukturer, helhetsmiljöer, karaktärsdrag, tidsdimensioner. Men naturligtvis ingår även enskilda bebyggelsemiljöer, byggnadsverk och detaljer i detta. Värdena ligger på en generell nivå som ofta handlar om platsens betydelse och de bakomliggande faktorerna, drivkrafterna och processerna. Men värdena kan också kopplas till

konkreta uttryck - ibland tydliga, ibland mindre tydliga. En många gånger avgörande fråga i den praktiska hanteringen är sedan möjligheten att uppfatta och "läsa av" de olika sambanden och strukturerna. För att lyfta fram de viktigaste frågorna uttrycks värdet i ett antal värdeaspekter som kan liknas vid att man utifrån en viss infallsvinkel sätter sökarljuset mot en bestämd punkt i det intrikata nätverk kulturmiljösystemet består i för att renodla och förtydliga just denna aspekt. Vissa gånger belyser man en större struktur och ett större geografiskt område, andra gånger zoomar man in mot en mer begränsad helhetsmiljö. En och samma fysiska företeelse kan vara viktig utifrån flera olika utgångspunkter/aspekter och därmed få ljuset på sig upprepade gånger i analysen.

Kulturmiljöhänsyn

Hänsyn till det kulturhistoriska värdet innebär följaktligen att bygga vidare på ett sätt som gör det möjligt att "läsa" staden och landskapet när man gör förändringar, och därmed ta tillvara befintliga värden som en resurs för en god och långsiktigt hållbar livsmiljö och förstärka förståelsen av staden. I praktiken är det ofta en fråga om den visuella uppfattningen, tydlighet, läsbarhet och att man visuellt ska kunna binda samman delar som ingår i olika system, förutom ett bevarande av de fysiska lämningarna. I en förändringssituation handlar det om att utforma nytillskott så att de inte slår sönder, lägger sig i vägen och hindrar förståelsen av de historiska sambanden. (Nils Ahlberg, Kulturmiljöanalys Stadsbiblioteket, 2007-04-16)

Metod

Översikt och upplägg

Analys av kulturvärden utförs på likartat sätt för riksintresset Kungliga nationalstadsparken respektive för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården i enlighet med stadens föreslagna styrdokument *Arkitektur Stockholm*.

För riksintresset Kungliga Nationalstadsparken används en metod för att definiera de kulturvärden som ska konsekvensbeskrivas som utgår ifrån den gängse modell för kulturhistorisk värdering som utarbetats av Riksantikvarieämbetet genom Axel Unnerbäck – Kulturhistorisk värdering av bebyggelse. Metoden är ursprungligen avsedd att användas för bebyggelse men används med enkla anpassningar även för landskap och miljöer. Metoden går ut på att beskriva de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna och därefter hur planförslaget påverkar dessa.

För riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården redovisas analys och konsekvenser av planförslagets påverkan på landskaps- och stadsbild på likartat sätt. Detta gäller de för riksintresset beskrivna stockholmska särdragen som fronten mot vattenrummen, Stockholms inlopp, vyerna från viktiga utsiktspunkter och stadssiluetten.

För värdekärnorna Gasverksområdet och Abessinien sker analysen på samma sätt som för Kungliga nationalstadsparken.

Urval

Analysen utförs för ett antal relevanta platser/miljöer/aspekter inom de berörda riksintressena. Urvalet har framtagits i dialog med Länsstyrelsen.

En översikt över de analyserade platserna/miljöerna redovisas under respektive avsnitt med konsekvensanalys för dessa båda riksintressen.

Metod för värdebeskrivning och utvärdering av kulturvärden inom Kungliga Nationalstadsparken

Värderingen görs i tre steg: identifikation, bearbetning och sammanfattande värdering.

Identifikation, grundmotiv

Det första steget innebär en identifiering av vilket eller vilka grundmotiv som talar för ett bevarande.

Grundmotiven är uppdelade i två huvudgrupper: Dokumentvärde och Upplevelsevärde (se Beskrivning av Riksantikvarieämbetets värderingsmetod, Bilaga 1). *Dokumentvärde* är i huvudsak aspekter av historisk art som manifesterar sig fysiskt i byggnadsdelar som byggnadskonstruktioner, stomme, ytskikt. Kriteriet berör även mjuka värden som kopplingar till kända personer eller viktiga delar av en samhällsutveckling. *Upplevelsevärde* tar sin utgångspunkt i mer estetiskt- och socialt engagerande aspekter som symbolvärde, konstnärligt värde, identitets- och traditionsvärden.

Upplevelsen i sig är subjektiv och bedömningen kräver därför särskild omsorg, exempelvis diskussioner i en större grupp av bedömare.

Bearbetning/Förstärkande värden

Det andra steget innebär en generell bearbetning av den grundläggande värderingen. I den ingår en kompletterande bedömning utifrån vissa övergripande eller förstärkande kriterier (kvalitet, autenticitet, pedagogiskt värde). Kopplat till alla dessa värdekriterier finns också *förstärkande motiv* som kvalitet, autenticitet, sällsynthet osv.

Sammanfattande värdering/konsekvensbedömning

Utifrån dessa värderingskriterier görs i ett tredje steg en sammanvägd värdering och konsekvensbedömning av vad ett genomförande av aktuell detaljplan innebär. Konsekvenserna av de enskilda aspekterna redovisas separat.

Begreppsdefinitioner

I rapporten anges ett antal grundmotiv som bedömts som mest relevanta *värdebärare* av de kulturvärden som berörs. För att ge underlag för en enhetlig bedömningsgrund anges här kortfattade definitioner av de i rapporten förekommande *värdemotiv*.

Byggnadshistoriskt värde – definieras som vittnesbörder om en gången tids byggnadsskick. Även förändringar ger upphov till byggnadshistoriska värden. Värdet är i industribyggnader ofta nära förknippat med byggnadsteknikhistoriskt värde.

Byggnadsteknikhistoriskt värde - det finns byggnader från alla epoker, där själva byggnadstekniken har ett primärt intresse som exempel på tekniska innovationer, användning av speciella material och metoder, eller som ingenjörsmässigt skickliga lösningar av speciella problem. Autenticiteten är viktig i dessa sammanhang, likaså den pedagogiska aspekten. Om byggnadsteknikhistoriska egenskaper skall fungera som kunskapskälla och impulsgivare får de

inte förvanskas, sättas ur funktion eller göras otydliga. Bevarad funktion är alltid av stor betydelse för möjligheten att förstå och uppleva en äldre byggnadskonstruktion.

Arkitekturhistoriskt värde – definieras som huruvida en gestaltning är nydanande, mönsterbildande eller representerar höjdpunkten på lösningen av ett gestaltungsproblem. Värdet har även koppling till eventuellt känd upphovsman och dennes gärning.

Samhällshistoriskt värde – definieras som den information om samhällsutvecklingen, på regional eller lokal nivå, som kan avläsas i samband med en byggd miljö. Värdet visar på samhällets olika utvecklingsstadium och kan symboliseras av enskilda byggnader eller hela miljöer.

Socialhistoriskt värde – definieras som företeelser i den byggda miljön som speglar människans situation i samhället. Värdet är nära relaterat till ett samhällshistoriskt värde men avspeglar framförallt hur människor har levt, arbetat och umgåtts i olika tider.

Personhistoriskt värde – definieras som att miljön är knuten till en eller flera för eftervärden kända personer genom tiden. Det personhistoriska kriteriet har oftast använts i ett riksperspektiv, eftersom det vanligen är fråga om riksbekanta personligheter.

Arkitektoniskt värde – definieras som byggnader och byggnadsverk utförda med en estetisk och arkitektonisk kvalitet vilken både är karaktärsfull och tidstypisk. Det kan handla både om fasaders proportionering, lösning och gestaltning av planer och rum samt materialval. Bedömningen görs utifrån den enskilda byggnaden eller miljön som helhet och även mot bakgrund av omgivande yttre miljöer.

Konstnärligt värde – definieras som byggnader eller anläggningar utförda med en estetisk och konstnärlig kvalitet vilken både är karaktärsfull och tidstypisk. Begreppet är mycket nära och ”inflätat” i begreppet arkitektoniskt värde.

Miljöskapande värde – definieras som att gälla en enskild byggnad i en enhetligt gestaltad miljö. Styrkan i värdet ligger i huvudsak i byggnadens placering i miljön den ingår i.

Traditionsvärde – definieras som en byggnad eller en plats koppling till händelser eller traditioner. Även en industrianläggnings obrutna tillverkning över lång tid definieras också som ett traditionsvärde.

Symbolvärde – definieras som att byggnadsverket utgör en symbol för en ort, ett begrepp eller en samhällsfunktion. En symbol som försvinner ur exempelvis en stadsbild förlorar sin karaktär av aktiv meddelare och värdet försvinner.

Metod för att utvärdering av stads- och landskapsbild för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Metoden

Metoden består av tre moment:

1: Geografisk avgränsning

Stadslandskapet delas in i hanterbara och meningsfulla enheter, där den visuella identiteten, stadsbilden, beskrivs genom att aspekter av speciell vikt för den visuella särarten och karaktären lyfts fram.

2: Analys

Syftar till att svara på följande frågor:

- Vilken är den visuella identiteten?
- Vad är karaktäristiskt för denna stadsbild?
- Vilka element är av vikt för denna identitet?

Analysen ger redskap och förståelse för konsekvenser av ingrepp i den visuella identiteten och därmed upplevelsen av den analyserade stadsbilden.

3: Konsekvensbeskrivning

Utförs för att beskriva hur ett uppförande av bostadsbyggnad enligt förslag till detaljplan påverkar den aktuella stadsbilden eller stadssiluetten och vilka kulturhistoriska värden som påverkas.

För att knyta an till Riksantikvarieämbetets modell för värdering av kulturhistoriskt intressanta byggnader har samma värdebegrepp tillämpats för att beskriva den värdepåverkan som den nya byggnaden medför i stads- och landskapsbild.

Begreppsdefinitioner

Stadsbild och stadssiluett

I denna rapport används en definition av begreppet stadsbild som det sammanlagda synintrycket från ett oändligt antal betraktelsepunkter. Detta innebär att stadsbilden är ett uttryck för den visuella helhetskaraktären – eller identiteten – inom ett visst område eller stadsavsnitt. I definitionen av stadsbild ryms även situationer med begränsad vy över staden t ex gatumiljöer och småskaliga stadsrum.

I begreppet stadssiluett ryms situationer med överblick över staden, exempelvis från viktiga utsiktspunkter. Stadens siluett är den del av stadsbilden som avtecknar sig mot horisonten med taklandskap, byggnadsvolymer och grönska. Tillsammans med stadens fronter bildar siluetten den avläsbara helheten, stadsbilden. Stadsbildsanalys innebär således ett försök att förstå och beskriva den visuella karaktären/identiteten

Beskrivning av riksintressen

Riksintresset Kungliga nationalstadsparken - området Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården

Beskrivning av Kungliga Nationalstadsparkens särskilda värden

I översiktsplanen för Kungliga Nationalstadsparken, Stockholmsdelen, 2009 beskrivs parkens värden och olika delområdets karaktär. Sid 10: ”Nationalstadsparken innehåller stora natur- och kulturvärden. Områdets särprägel grundas på att man här kan uppleva ett historiskt landskap där värdefulla företeelser samspelar och förstärker varandra. Inom Nationalstadsparken flätas park-, natur- och bebyggelsemiljöer samman till ett unikt historiskt landskap av riksintresse.”

Grunden i Kungliga Nationalstadsparken är Djurgårdsmarken, som sedan 1500-talet har varit kunglig mark. På 1680-talet inhägnade Karl XI hela Norra och Södra Djurgården till en jaktpark med hjortar. Jaktparken var i bruk fram till 1700-talets mitt, då området öppnades upp för allmänheten. I Kungliga Nationalstadsparken finns gott om spår efter olika kungligheter – till exempel Karl XI:s fiskartorp, Djurgårdens vackra flanörslandskap och slottsanläggningarna Ulriksdal, Haga och Rosendal.

År 1995 utsågs Kungliga nationalstadsparken till världens första Kungliga Nationalstadspark, med motivet att den är av stor betydelse för det nationella kulturarvet, stadens ekologi och människors rekreation. Området fick därmed ett skydd enligt lag (miljöbalken 4 kap. 7 §).

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Stockholms innerstad med Djurgården, utdrag ur

Riksantikvarieämbetets Riksintressebeskrivning [AB115]

”Motivering: Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga för handel samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Residens-, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts och industristad.

....

Andra stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara ”årsringarna i stadsväxten. Stenstadens yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjder där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer.”

Stockholms innerstad med Djurgården är som helhet ett riksintresse för kulturmiljövården.

Riksintresset uttrycks framförallt för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad är av riksintresse och likaså företeelser som tydliggör hur staden vuxit

fram. Ett tydligt exempel på detta är Gasverket, som speglar sin tid och Stockholms betydelse som industristad.

Värdekärnor

Inom riksintresseområdet Stockholms innerstad och Djurgården är ett antal värdekärnor utpekade som klassas som särskilt kulturhistoriskt värdefulla. Två av dessa berörs av planförslaget.

Gasverksområdet. Stockholms Stadsmuseums klassificeringsbeslut

Motivering: Gasverksanläggningen är en storartad kommunal satsning och måste behandlas som en helhet. Gasverket utgör ett välbevarat exempel på det sena 1800-talets och 1900-talets stora kommunaltekniska anläggningar. Gasverkets höga arkitektoniska kvaliteter och stora historiska värden är väl sammanvävda. Miljön med byggnader och produktionsteknisk utrustning, som berättar gastillverkningens historia, saknar motstycke i Sverige och även internationellt finns troligen få liknande anläggningar bevarade. Även ur arkitekturhistorisk synvinkel är området synnerligen märkligt med Ferdinand Bobergs amerikainspirerade arkitektur, Åke Tengelins modernistiska byggnader och spaltgasverkets ytterst rationella anläggning. Bebyggelsen illustrerar industriarkitekturens historia i Sverige under 1900-talet alltifrån 1800-talets gedigna tegelbyggnader och stålkonstruktionerna i klockorna från 1910- och 30-talet till den allra modernaste arkitekturen i spaltgasverket där gränsen mellan byggnad och maskin suddats ut. Markbehandling och rester av tekniska installationer bidrar till det från teknikhistorisk synpunkt stora upplevelsevärdet.

Smalhusområdet Abessinien, utdrag ur Riksantikvarieämbetets Riksintressebeskrivning [AB115]:

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling. Lärkstaden, Diplomatstaden, Birkastan, Röda Bergen, Kungsgatan, och andra miljöer som återspeglar stadsplaneringen och bebyggelseutvecklingen under århundradets inledande årtionden. Terränganpassade planer, storgårdskvarter, men även fullföljandet av den äldre rutnätsstaden. Parkanläggningar och grönska, innerstadens koloniträdgårdar. Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen, och Hötorgscity. Smalhusområdet Abessinien i Hjorthagen.

Konsekvensanalys: Kungliga Nationalstadsparken

Upplägg

I detta avsnitt avseende riksintresset Kungliga Nationalstadsparken analyseras först konsekvenser av planförslaget med föreslagen ny bostadsbyggnad och det tidigare samrådsförslaget för Kungliga Nationalstadsparken ”som helhet”. Analysen är upplagd på ett övergripande sätt och beskriver påverkan utifrån ett kulturhistoriskt helhetsperspektiv.

Därefter analyseras konsekvenser för ”Hagaparken med Pelousen och Kungliga begravningsplatsen”, som en av de kulturhistoriskt känsligaste och mest sårbara delarna av Kungliga Nationalstadsparken samt ”Fiskartorpet med omgivande landskap” som ytterligare ett område i Kungliga Nationalstadsparken utpekad som mycket sårbart för förändringar.

En ny byggnad enligt planförslaget blir synlig från stora delar av Kungliga Nationalstadsparken. Analys av byggnadens påverkan har därför även utförts för ett antal kompletterande platser som bedömts som relevanta och representativa inom Hagaparken, Norra och Södra Djurgården. Syftet är att ge en helhetsbild av planförslagets påverkan på det historiska landskapets natur- och kulturvärden inom Kungliga Nationalstadsparken. I Bilaga 3 visas en översikt över analyserade miljöer i Kungliga Nationalstadsparken, grupperade för respektive del.

Kungliga Nationalstadsparken som helhet

Kungliga Nationalstadsparkens särskilda värden - Historisk beskrivning

Det historiska landskapets utveckling beskrivs i denna kulturmiljöanalys endast i korthet.

Det flera hundra år långa kungliga inflytandet präglar hela Kungliga Nationalstadsparkens variationsrika och mjukt kuperade landskap, där skogsbackar med ädellövskog, anlagda parker och öppna marker samspelar med varandra likaväl som med en stor mängd byggnader.

Landskapets huvudstruktur i uppdelning av skog och öppen mark har i stora drag bestått ända sedan området låg under tre kungsladugårdar (från medeltid till 1660-tal). Kungliga Nationalstadsparkens gränser och karaktär av relativt sammanhängande grönområde är dock till stor del en följd av att Karl XI på 1680-talet inhägnade södra och norra Djurgården till en kunglig jaktpark. När jaktparken skapades lades all åkerjord igen till äng och betesmark. Ett annat spår av Karl XI:s intressen är Fiskartorpet, Djurgårdens äldsta byggnad. Jaktparkens storhetstid bestod till 1700-talets mitt, då området istället levde upp som lustpark. Flera av dagens promenadvägar och parkmiljöer, exempelvis Frisens park, anlades vid denna tid.

Vid de tre kungliga slotten Haga, Ulriksdal och Rosendal är det kungliga inflytandet mest påtagligt med stora välbevarade parkanläggningar (Haga och Ulriksdal). Genom Gustav III utvidgades det kungligt präglade landskapet till att omfatta Brunnsviken, vars vattenspegel blev till ett samlande element när parkerna Haga, Bellevue och Tivoli anlades vid dess västra, södra respektive norra strand. Anläggningen av Haga innebar att det skapades en länk norrut till barockanläggningen Ulriksdal.

Södra Djurgårdens parklika landskap med gles ädellövskog är i stor utsträckning ett resultat av de förändringar under 1800-talets första hälft av Karl XIV Johan. För att öka områdets naturskönhet gallrades skogarna och omfattande nyplanteringar kom till stånd med ek och utländska trädslag. Kärr och fuktiga partier dikades ut, körvägar och promenadvägar anlades och Djurgårdsbrunnskanalen tillkom. Den mer glansfulla kungliga epoken varade fram till 1800-talets mitt, då jaktparkens stängsel revs. När hjortbetet försvann växte delar av de öppna ytorna igen och skogen slöts.

Platser för militära anläggningar och verksamheter utgör en annan del parkens historia.

Centrala platser med maritim koppling som satt sin prägel på land- och vattenområden längs Stockholms inlopp är Skeppsholmen, Kastellholmen, Galärvarvet och Beckholmen. Även Ladugårdsgärdet bär genom sin öppenhet, sina äldre regementsbyggnader och Borgen tydliga spår från tiden som militärt övningsfält.

Kungliga Nationalstadsparken har fungerat som inspirationskälla för många konstnärer och författare. I flera verk skildras också landskap och miljöer i parken exempelvis i Prins Eugens målningar och Bellmans epistlar och sånger.

Som ett smalt nordsydligt band längs Roslagsvägen breder Vetenskapsstaden ut sig på Norra Djurgården. Namnet Vetenskapsstaden fick området redan på 1910-talet.

Den kungliga jaktparkens gräns längs nuvarande Valhallavägen utgjorde länge gräns mot staden åt väster. År 1879 fick Stockholm stad tillstånd att anlägga Värtahamnen och en ny järnväg, Värtabanan, i Lill Jansskogen till Karlberg. Byggandet av gasverket

inleddes 1890 och därefter tillkom Elverket, Frihamnen och slutligen oljehamnen vid Loudden. Vid 1900-talets början redovisade staden planer för en exploatering på Djurgårdsmarken. På riksdagens uppdrag, togs fram en konkret dispositionsplan över Djurgården. På 1930-talet uppfördes Gärdets bostadsstadsdel.

Nationalparken innefattar många byggnader som speglar skilda epoker i det historiska landskapets utveckling. Området hyser över 600 byggnader som är särskilt viktiga att bevara dvs. är av byggnadsminnesklass eller av särskilt kulturhistoriskt värde.

Värdebeskrivning

Värden kopplade till Kungliga Nationalstadsparken är av såväl dokument- som upplevelsevärde.

Samhällshistoriskt – genom det väl bevarade kungliga park- och jaktlandskapet som sedan länge är publikt tillgängligt för allmänheten.

Personhistoriskt – genom sin koppling till kungahuset och ett stort antal konstnärer och andra kända personligheter som vistats och verkat i området.

Arkitektoniskt – Hagaparkens utformning och gestaltning ackompanjerat av byggnader av hög kvalitet såsom Gustav III:s paviljong.

Miljöskapande – Den vidsträckta ”gröna lungan” som förser omkringliggande stads och villabebyggelse med ytor för rekreation och naturupplevelser.

Traditionsvärde – det agrara landskapet som i stadsnära miljö visar på stadens behov av livsmedelsförsörjning och rekreation genom tiderna.

Nuläge

Gasklocka 4 i Hjorthagen står ca 200 m utanför Kungliga Nationalstadsparken och utgör ett landmärke synligt från många platser i parken, såväl från Haga-Brunnsvikens sammanhållna landskap från Gustav III:s tid i väster, som från Norra Djurgårdens jaktmarkslandskap i norr och Södra Djurgårdens höjder i söder. Gasklocka 4 är, som kommunaltekniskt byggnadsverk, i skala betydligt bredare än andra jämförbara höga byggnadsverk av teknisk karaktär (exempelvis Kaknästornet) och samtidigt betydligt högre än andra jämförbara breda byggnadsverk (exempelvis de övriga gasklockorna).

Vyn från fälten vid Lilla skuggan är representativ för hur den befintliga Gasklocka 4 påverkar stora delar av Kungliga Nationalstadsparken. Den mörka, passiva fasaden tecknas mot horisonten och himlen. Från många vinklar i Kungliga Nationalstadsparken utgör gasklockan, särskilt i dess närmaste omgivning ett påtagligt byggt element som reser sig över horisonten. På längre håll kan gasklockan på flera platser, vid snabb inblick, läsas ihop med trädvolymerna tack vare liknande höjd och mörka färger. Särskilt sårbara miljöer för förändringar i Kungliga Nationalstadsparken har inför denna kulturmiljöanalys bedömts vara Brunnsvikenslandskapet med Hagaparken och det pastoralhistoriska landskapet på Norra Djurgården kring Fiskartorpet.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

En förutsättning för att parkens värden ska bevaras och utvecklas är att det historiska landskapets medvetet gestaltade vyer och utblickar tas till vara samt att de historiska bebyggelse- och parkmiljöerna värnas så att dess karaktärsdrag och kvaliteter består.

Skillnad mot gasklocka 4

Skillnaden mellan hur Gasklocka 4 och en ny bostadsbyggnad påverkar kulturvärdena i sin omgivning är stor. Den närvaro som gasklocka 4, med sin stora synliga volym, har i Kungliga Nationalstadsparkens äldre bevarade historiska miljöer, ex Hagaparken och Fiskartorpet, förstärks delvis av den nya bostadsbyggnaden med sin högre höjd. Gasklocka 4:s stumma, mörka volym mjukas dock upp av en byggnad som signalerar liv och mänsklig närvaro.

Påverkansområde

Den nya bostadsbyggnaden kommer pga sin högre höjd och sin större synliga volym att vara synlig från fler platser inom Kungliga Nationalstadsparken än Gasklocka 4. Generellt kan påverkan från många öppna platser inom Kungliga Nationalstadsparken på Norra Djurgården förväntas bli likartad som fotomontage visar av den nya bostadsbyggnaden från Lilla skuggan bortsett från att höjden, både på befintlig gasklocka 4 och på den nya byggnaden rent fysiskt kommer att uppfattas olika beroende av på vilket avstånd från byggnaden betraktaren är och från vilken höjd byggnaden betraktas. Påverkan och skillnad mot befintlig situation blir dock likartad.

Fasaden

Bostadsbyggnadens fasad, blir till skillnad från befintlig gasklockas fasad, aktiv och skickar ut ljus både i form av reflektioner från solen

dagtid och från de upplysta lägenheterna nattetid. Från att tidigare ha varit en mörk volym som försvinner i natten kommer den nya byggnaden att avge ljus som orienterar husets läge även nattetid.

Ny skala

Bostadsbyggnadens högre höjd ger en avsevärt större synlig volym och fasad än den befintliga gasklockan. Byggnaden tillför en ny skala i såväl Kungliga Nationalstadsparken som staden. I parken och dess närhet finns ett flertal byggnader och byggnadsverk med motsvarande volym, men förlagda i horisontalld längs marken, till exempel Uggleviksreservoaren, Naturhistoriska museet, Karolinska- och Södersjukhuset, Kungliga Slottet samt Stockholms universitet. Höjdmässigt kan paralleller dras till Kaknästornet som dock är väsentligt smalare. Då volymen reser sig upp över horisonten blir byggnaden därigenom mycket mer synlig än annan bebyggelse. Det omgivande landskapet med en helt annan skala på befintliga byggnader och anläggningar kommer rent fysiskt att upplevas nättare.

Medvetet gestaltade landskap och vyer/utblickar

Planförslaget medför att ett par medvetet gestaltade landskap och vyer/utblickar (Ex Pelousen i Haga parken) påverkas genom att de får den nya bostadsbyggnaden i fonden eller i blickfånget. De historiska bebyggelse- och parkmiljöernas karaktärsdrag påverkas och deras kvaliteter sätts in i ett nytt sammanhang. Beträktarens uppmärksamhet riskerar att förskjutas bort från de ursprungliga motiven varvid läsbarheten och förståelsen av dessa medvetet gestaltade landskap och de bakomliggande historiska skeendena riskerar att minskar.

Värdepåverkan

- **Arkitekturhistoriskt värde** – Nej, då inget element tillförs inom de medvetet utvalda och gestaltade anlagda parkrummen inom Kungliga Nationalstadsparken.
- **Samhällshistoriskt värde** – nej, de samhällshistoriska dokumentvärdena i de kulturhistoriskt intressanta miljöerna påverkas inte av att den nya byggnaden tillkommer.
- **Personhistoriskt värde** – nej, de historiska personernas kopplingar till Kungliga Nationalstadsparken påverkas inte av att ett nytt hus blir granne med parken.
- **Arkitektoniskt värde** – ja, i viss mån. Flera omnämnda anlagda parkrum påverkas av byggnaden som blir synlig i vissa vyer. Dock påverkas inte dokumenterade huvudsakliga siktlinjer enligt ursprungliga parkritningar i någon större omfattning. I de vyer som påverkas bedöms dock förändringen vara av positiv karaktär då den tidigare industribyggnaden ersätts med en bostadsbyggnad med hög arkitektonisk kvalitet. Inga enskilda byggnader inom parken kan påstås få sitt arkitektoniska värde påverkat av att gasklocka 4 ersätts med en ny bostadsbyggnad.
- **Konstnärligt värde** – nej, de konstnärliga värdena i parken påverkas inte av den tillkommande byggnaden då de historiskt utpekade siktlinjerna inte berörs.
- **Miljöskapande värde** – ja, den stora värdeförändringen är av miljöskapande karaktär. I stället för en mörk hård industribyggnad kommer en (visserligen högre) bostadsbyggnad att vara synlig i parkmiljön. Staden blir orienterbar från flera platser inom parken och kommer ”närmare” in i den agrara, pastorala miljön. Som helhet bedöms dock en bostadsbyggnad vara ett ”mjukare” tillägg än dagens gasklocka.

- **Traditionsvärde** – ja, i viss mån. Staden blir orienterbar från flera platser inom parken och kommer ”närmare” in i den agrara, pastorala miljön.
- **Symbolvärde** – nej, Kungliga Nationalstadsparken som symbol och förmedlare av svunna tider förstärks snarare av en kontrasterande byggnad från en annan tidsepok.

Hagaparken med pelousen

Den Engelska parken med pelousen – historisk beskrivning

Hagaparken är utformad som en Engelsk park. Stilen växte fram i England under mitten av 1700-talet och utgår från naturen med mjukt formade gräsytor, så kallade pelouser, växelverkande med mörka skogspartier och halvöppna hagar. Stilen hämtade influenser från antiken, Italien och Kina. Karaktäristiskt är de slingrande gångarna, bersåerna och de ståtliga träden

Hagaparken är Sveriges främsta exempel på en ”engelsk park”. Idén med den engelska parken var att man skulle skapa en stiliserad vild natur med överraskningar med vattenspeglar, broar och framför allt utsikter mot byggnader och ”monument” från olika kulturer och tidsåldrar. Olika byggnader i parken, till exempel nybyggda ruiner och paviljonger, skulle bjuda på ständigt nya upplevelser. Tanken var att utblickar och vyer skulle fungera som fond för parksceneriet – ”...framför sig hela sträckningen av Brunnsviken, med starka prång till höger och vänster av flera bakom varandra i sjön utlöpande skogsuddar, liknande kulisserna på en teater och som slutar med Katarina kyrktorn i fonden.” Citatet är från F. M. Pipers beskrivning till Tivoli parks generalplan.

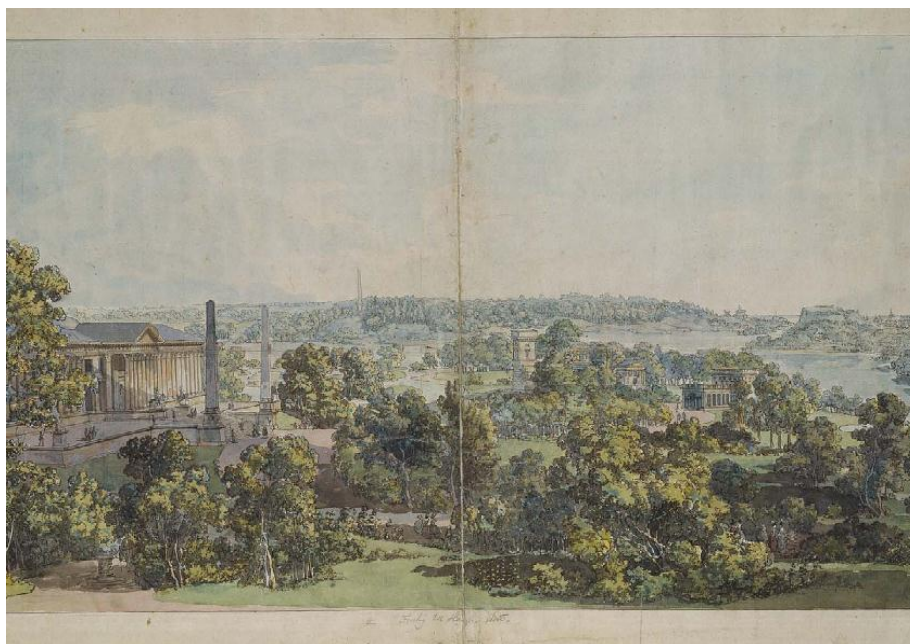
Blickpunkter runt Brunnsviken som ingick i sceneriet benämndes efter platser i Italien. Albano tvärs över vattnet från Haga har fått sitt namn efter Albanoberget söder om Rom. Likaså Frescati och Tivoli har fått sina namn efter Italienska förebilder.

Kärnan i Hagaparken åstadkoms genom inköp av Brahelunds gård (sedermera ombyggd till Gustav III:s paviljong) med omgivning. Parken kom att kompletteras med flera byggnader såsom Koppartälten, Ekotemplet och senare Haga slott.

I Gustav III:s planer ingick att ytterligare försköna naturen kring Brunnsviken. Under sina sista år skapades med hjälp av arkitekten och landskapsscenografen Jean Louis Desprez visionen av en kunglig lustpark som i skala och magnificens skulle anstå en furste av en ny guldålder. Brunnsviken var tänkt att bli medelpunkten i ett sammanhållande parklandskap av gigantiska mått, där kolonner och obelisker skulle resa sig på de omgivande bergshöjderna.

Värdebeskrivning

Arkitekturhistoriskt och personhistoriskt värde – Parken anlades i slutet av 1700-talet efter utländska förebilder. Den svenska arkitekturen från tiden kring Gustav III, nyklassicismen, är med internationella mått mätt kanske den mest uppmärksammade. Störst betydelse för parkens utformning och innehåll hade arkitekten Fredrik Magnus Piper som skickades av Gustav III på en åtta år lång studieresa för att studera den engelska parken i Frankrike och England. Bland arkitekter till de ståtliga byggnaderna kan nämnas ex Louis Jean Desprez, Olof Tempelman och Carl Christoffer Gjörwell. Framför allt kopplingen till Gustav III och det svenska hovet genom tiderna är av betydelse för parkens personhistoriska värde.

Exempel på upplevelseinverkan av det konstnärliga landskapet. Louis Jean Desprez, Panorama över nya Haga, 1790.

Traditions och symbolvärde – Vi förknippar Hagaparken med Gustav III som hade stora visioner för parken och ibland benämns Haga den gustavianska parken eftersom det var Gustav III som var initiativtagare till lustparken. Han utförde själv många skisser, både till själva parken och till byggnaderna. Parken med sina miljöer har också fungerat som kuliss till några av Carl Michael Bellmans epistlar. Kronprinsessans bostad i Haga slott är ett viktigt kärnområden vars inramning är av betydelse.

Arkitektoniskt och konstnärligt värde – parkens upplevelsevärde ligger i möjligheten att röra sig genom och uppleva de olika parkrummen och utblickarna, så som det var tänkt vid anläggandet av parken. Trots att staden ständigt växer, kan man i Hagaparken fortfarande uppleva ett parklandskap som i sina huvuddrag är intakt sedan 1780-talet. Parkens olika vyer som konstnärliga ”tavlor”, vilka ofta avbildats av kända konstnärer genom tiderna har ett stort värde.

Miljöskapande värde - Platsens huvudsakliga värde ligger i dess värde som grön lunga i stadens närhet med goda möjligheter till rekreation.

Översiktsplanen för Stockholm (ÖP-2009 sid 38) beskriver landskapet runt Brunnsviken och institutionsbältet på Norra Djurgården som särskilt värdefulla miljöer inom det större riksintresset för kulturmiljövården ”Stockholms innerstad med Djurgården”. I vägledningen påtalas vikten av bevarade av Haga-Brunnsviken landskapspark: ”Haga-Brunnsviken bevaras som unik historisk landskapspark - Bellevueparken och landskapet närmast Brunnsvikens vattenspegel har sin prägel från 1700-talets gustavianska park- och landskapsideal med Haga som centrum och har kompletterats med kända landmärken under 1900-talet”.

Siklinjerna som ofta utgår från och över olika pelouser är viktiga komponenter i den engelska parken. Generalplan över Haga, F.M. Piper 1781-86.

Pipers generalplan med tillägg utav bebyggelseförslaget (och befintlig gasklocka) "nyskapad" siktlinje, röd linje.

Nuläge

Vyn i Pelousen planerades för över 200 år sedan och är belägen i vår främsta Engelska park, Hagaparken. Idag präglas utblickarna i Pelousen av utsträckta landskapsutsnitt där trädsiluetten möter himlen. Staden anas bortom parken. Gasklocka 4 är väl synlig i vyn som landmärke ovan trädsiluetten och stadens siluett genom sin relativt höga höjd. Närmare belägna trädvolymen är fortfarande högre, vilket gör att byggnadsvolymen ändå uppfattas som mindre påträngande. Dess karaktär av teknisk byggnad och anonyma passiva fasadutformning bidrar tillsammans med en mörk, dämpad kulör till att den i viss mån faller in i grönskan sommartid respektive bildar en mörk fond bakom likaså mörka trädstammar vintertid.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Planförslaget medför att Pelousen, vid utblick från dess norra rand, får den nya bostadsbyggnaden i fonden. Förslaget påverkar dock inte det historiska landskapets ursprungliga upplevelsevärden.

Den nya bostadsbyggnadens höjd ger en något större synlig volym som reser sig över trädsiluetten i de lägre delarna av landskapsvyn och stadens siluett som anas på andra sidan Brunnsviken.

Byggnadens fasad är mer aktiv än befintlig gasklockas och skickar ut ljus både i form av reflektioner från solen och från lägenheterna . Nattetid ger bostadsbyggnadens upplysta fönster ett tydligare tillskott i siluetten jämfört med dagens gasklocka som ökar orienterbarheten i staden.

Trots byggnadens storlek underordnar den sig landskapet och Pelousens historiskt gestaltade motiv. Genom sin höjd och aktiva fasad kommer den nya bostadsbyggnaden dock att upplevas mer närvarande i parken.

Den nya byggnaden tillför en ny siktlinje som inte utan diskussion kan anses ingå i en nutida tolkning av Hagaparkens ursprungliga gestaltningsmotiv med fondmotiv och kulissverkan där siktlinjer band samman landskapsmotiv kring Brunnsviken, men där även staden skulle anas och sammanlänkas med visuella axlar i landskapet. Beträktarens uppmärksamhet kan, liksom idag med gasklocka 4, riskera att förskjutas från de ursprungliga gestaltningsmotiven. Dock medför det nya bebyggelseförslaget att den tidigare hårda industriella byggnaden i fonden ersätts med en ny byggnad av hög arkitektonisk kvalitet.

Värdepåverkan

Arkitekturhistoriskt värde – Den föreslagna byggnaden påverkar varken de arkitekturhistoriska eller personhistoriska värdena i parken i nämnvärd grad då inget element tillförs inom de medvetet utvalda och gestaltade parkrummen.

Personhistoriskt värde - de historiska personernas koppling till parken påverkas inte genom den nya byggnadens tillkomst.

Traditions- och symbolvärde – parkens koppling till det svenska kungahusets historia påverkas inte av att en ny byggnad tillkommer utanför parken. Parkens på 1700-talet tilltänkta symbolvärde att manifestera stadens och nationens storhet förstärks av vår tids instiftande av parken som Kungliga Nationalstadspark och genom en starkt koppling till staden.

Konstnärligt och arkitektoniskt värde – de i FM Pipers originalplaner för parken utpekade vyerna och utblickarna kan fortfarande upplevas opåverkade av det föreslagna bostadshuset. Med tillägget av det nya bostadshuset närmar sig upplevelsen av parken JL Desprez vision. Inverkan på de konstnärliga och arkitektoniska värdena bedöms därför begränsade.

Miljöskapande värde – den nya byggnaden påverkar inte möjligheten att uppleva parkens miljöskapande värde. Trots den nya byggnadens höjd bedöms parklandskapet fortsatt dominera upplevelsen av landskapsparken.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Utställningsförslaget dominerar inte i landskapsbilden på samma sätt som samrådsförslaget. Den nya byggnaden underordnar sig, genom att den del som sticker upp ovan horisonten är lägre än vad landskapsfonden är, och kan därmed inte anses dominera i landskapsrummet.

Vy över Pelousen i Hagaparken

Vy över Pelousen i Hagaparken, samrådsförslaget

Vy över Pelousen i Hagaparken, utställningsförslaget

Hagaparken, Kungliga begravningsplatsen

Kungliga begravningsplatsen – historisk beskrivning

1920 invigdes den kungliga familjens begravningsplats på Karlborgs udde vid Haga. Begravningsplatsen utgör sista vilorummet för flera medlemmar ur ätten Bernadotte.

Det historiska landskapet kring Brunnsviken med stränder har redan tidigare berört några kända personer så starkt att de valt sin gravplats här. På två andra platser kring Brunnsviken finns sk friluftsgravar, dels vid Tivoli och dels vid Annelund där kompositören Joseph Martin Kraus respektive den svenska gymnastikens fader Per Henrik Ling har sina gravplatser.

Kungliga begravningsplatsen är begränsat öppen för allmänheten och visas endast under sommartid, maj–augusti en eftermiddag i veckan.

Värdebeskrivning

De värden som främst är aktuella på platsen är av personhistorisk respektive miljöskapande karaktär. Platsens huvudsakliga värde ligger i dess värde som grön lunga i stadens närhet, men ändå så pass avskild att flera kungligheter har valt att göra platsen till sin gravplats, och därmed till en plats med personhistoriskt värde.

Nuläge

Kungliga begravningsplatsen utgör en av platserna kring Brunnsviken präglad av kungligt inflytande. Andra platser är Haga, Bellevue, Tivoli m fl. Bärande idéer i landskapet kring Brunnsviken

är de idealiserade, stämningsskapande vyerna och sammankopplingen mellan parkanläggningen och det omgivande landskapet. Trots att staden ständigt vuxit, kan man i landskapet kring Brunnsviken fortfarande uppleva ett parklandskap som i huvuddrag är intakt sedan 1780-talet.

Kungliga begravningsplatsen är belägen på en naturskön udde i Brunnsviken. Begravningsplatserna är placerade i skogsgläntor på höjderna på udden, väl avskärmade från staden av omgivande trädridåer. Gasklocka 4 och andra landmärken i landskapsbilden skymtar fram i lövverket från strandlinjen sommartid och framträder tydligare vintertid då de höjer sig över trädridåen vid horisonten. Andra blickfång utgörs av exempelvis Värtaverkets skorsten, Wennergrens center, Naturhistoriska riksmuseet och Karolinska universitetssjukhuset. Byggnaderna framträder i olika vyer, men inordnar sig i den storskaliga topografin.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Uppförandet av ny hög byggnad, väsentligt högre än gasklocka 4, kommer endast att medföra marginell påverkan för upplevelsevärdena vid Kungliga begravningsplatsen då den ligger väl avskärmd av trädridåer på Karlborgs udde. Lövfri tid på året framträder byggnaden tydligare men döljs till stora delar av trädridåen vid Frescati. Från strandlinjen framträder byggnaden tydligt.

Värdepåverkan

Personhistoriskt – påverkas platsen inte alls. Gravplatsen och miljöerna närmast lämnas helt orörd av bebyggelseförslaget.

Miljöskapande – endast begränsat då själva gravplatserna avskärmas av trädridå mot gasklocka 4. Utblicken åt öster från strandlinjen tillförs dock ett nytt objekt som på ett nytt sätt synliggör staden närmare parken.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Vid en jämförelse av det tidigare samrådsförslaget och utställningsförslaget så kan en liknande analys av de båda förslagen göras från strandlinjen som gjorts från Pelousen. Då den del av byggnaden som sticker upp ovanför horisonten är lägre än höjden på landskapet i fonden kan inte byggnaden anses dominera i landskapsrummet. Utställningsförslaget med sin lägre höjd underordnar sig det omkringliggande landskapet och ersätter den tidigare hårda industriella byggnaden med en ny byggnad av hög arkitektonisk kvalitet.

Kungliga begravningsplatsen, Prins Gustav Adolfs och Sibyllas grav fotograferad i riktning mot gasklocka 4 i Hjorthagen.

Kungliga begravningsplatsen, Prins Gustav Adolf och Sibyllas grav i riktning mot gasklockan. Illustration av läget för gasklocka 4/föreslaget bostadshus

Från strandlinjen vid Kungliga begravningsplatsen, mot Gasklocka 4

Från strandlinjen vid Kungliga begravningsplatsen, samrådsförslaget

Från strandlinjen vid Kungliga begravningsplatsen, utställningsförslaget

Övriga platser inom Kungliga National Stadsparken som belyses skärskilt

Bellevueparken

Bellevueparken är anlagd av arkitekt Fredrik Magnus Piper som även planerade Hagaparken. Stilen är en engelsk park och bjuder på slingrande stigar, dungar, trädridåer, alléer och öppna gröna områden. Dessutom finns där 200 år gamla lindar och sällsynta medicinalväxter. På Bellevuehöjden ligger hovmålaren Johan Paschs malmgård från 1757. Överståthållaren i Stockholm, baron Carl Sparre gav parken namnet "*Bellevue*". Efter Sparres död köpte Gustav III sommarnöjet av dennes arvingar. Bellevue kom därefter att läggas under Haga. Under senare delen av 1800-talet förändrades området. Vattennivån i Brunnsviken sänktes med 1,25 meter, en järnvägslinje (Värtabanan) och Brunnsviksvägen byggdes tvärs genom parken.

Värdebeskrivning

Parkens värde ligger framförallt i dess miljöskapande värde och natursköna utblickar.

Nuläge

Landskapsbilden/stadsbilden präglas av vattnet och i hög grad av den marina med bryggor och båtar som både omger vattnet och upptar en stor del av vattenytan. En krans av grönska bildar siluett och gräns mot himlen. Gasklocka 4 bryter siluetten och reser sig över trädsiluetten. Den ligger till större delen dold bakom omgivande kullar och dess enkla form och mörka fönsterlösa fasad bidrar till att den i viss mån faller in i den omgivande grönskan.

Omgivande trädbevuxna höjder avtecknar sig högre än gasklocka 4 mot siluetten trots gasklockans relativt höga höjd.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Den nya byggnaden kommer att bli ett landmärke som reser sig över befintlig siluett och omgivande höjder, utan den befintliga gasklockans "undanfallande" egenskaper. Denna vy/utblick ter sig dock inte lika känslig som andra delar av Kungliga Nationalstadsparken och riksintresset pga den redan förändrade karaktären av verksamhetsmiljö som marinan och omgivande bebyggelse ger.

Värdepåverkan

Miljöskapande värde – begränsad inverkan på parkens miljöskapande värde.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

I båda förslagen kommer den nya byggnaden att sticka upp över träden i fonden. I båda förslagen underordnar sig byggnaden landskapet genom att den del som sticker upp ovanför horisonten är lägre än höjden på fonden i landskapsrummet och kan därmed inte anses dominera upplevelsen. Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför en mindre påverkan än samrådsförslaget.

Vy från Bellevue, nuläget

Vy från Bellevue, samrådsförslaget

Vy från Bellevue, utställningsförslaget

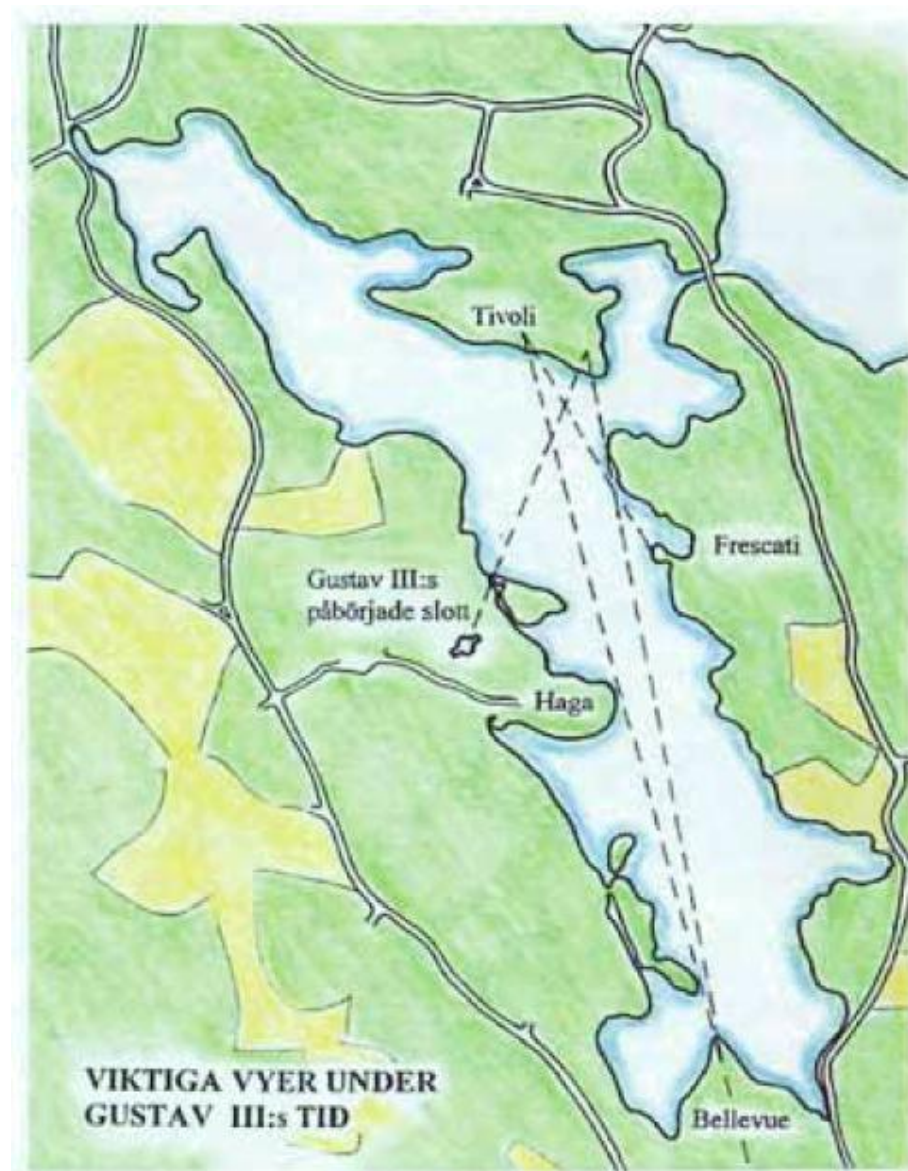
Brunnsviken, Tivoli

Tivoliområdet, lite avskides beläget vid norra Brunnsviken, är en del av Kungliga Nationalstadsparken som tidigare inte varit så känd eller så hårt utnyttjad. Området är en viktig länk i det sammanhängande grönstråk och den spridningskorridor som nu ska värnas och förbättras mellan Hagaparken-Ulriksdalsområdet och Torphagen-Norra Djurgården.

Solna stad har upprättat en Vårdplan för Tivoliområdet i syfte att dokumentera parkens historia och för framtiden bevara de unika natur- och kulturvärden som finns inom området.

Tivoli hör sedan 1500-talet till Berghammars gård (senare Bergshamra gård) och uppläts på 1780-talet till greve Creutz som sökte en plats för vila och återhämtning. Creutz anlät FM Piper för att anlägga en park i engelsk stil, men avlider innan arbetet fullföljts. Kungen övervägde under en tid att fullfölja arbetet med utbyggnaden av parken och att bygga sitt slott där istället för vid Haga. På uddens västra sida har hovkompositören Martin Kraus fått sin grav (1792).

Den engelska parken är sedan länge igenvuxen, men kvar finns lämningar av de utsiktsplatser, terrasser som anlades för att få utblickar mot Haga, Frescati och Bellevue.

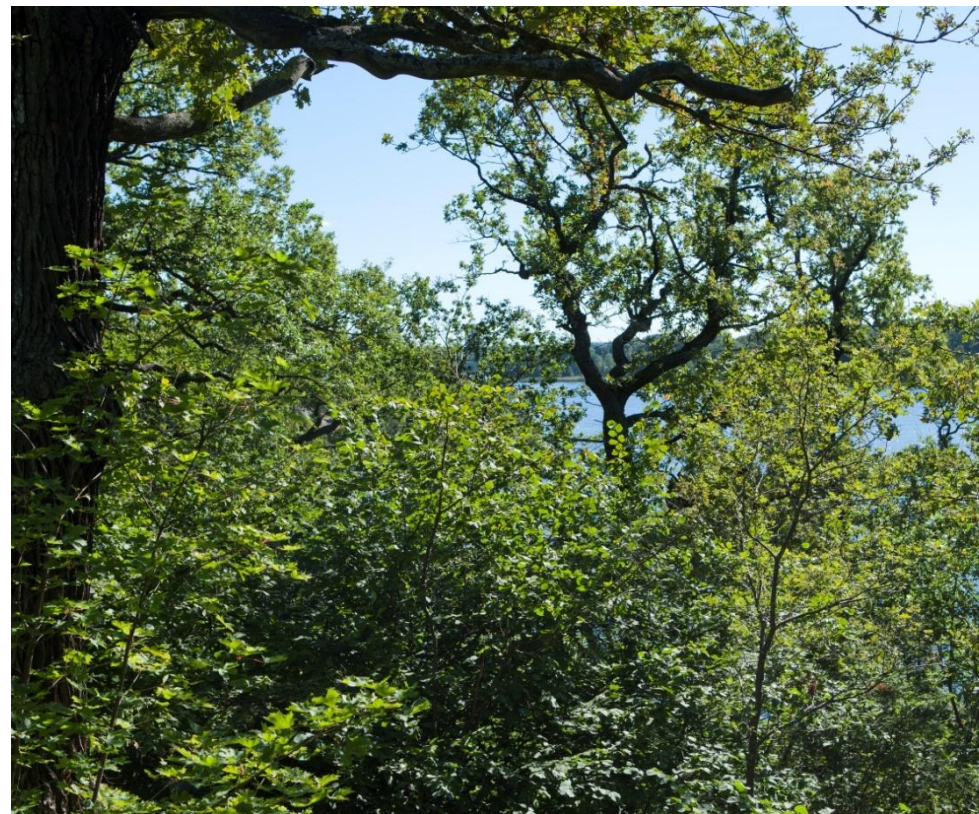
Utdrag ur Vårdplan för tivoliområdet, Solna Stad

*"Man har nämligen ifrån denna högd framför sig hela sträckningen af Brunnsviken, med starka språng till höger och v
Siön utlöpande skogsuddar, liknande Coulisserna på en Theater och som slutar med Catharina kyrktorn i fonden," FM*

*"Man har nämligen från denna högd framför sig hela sträckningen
avf Brunnsviken med starka språng till höger och venster av flere
bakom hvarannan i Siön utlöpande skogsuddar liknande
Coulisserna på en theater och som slutar med Catharina kyrktorn i
fonden." Utdrag ur Vårdplan för tivoliområdet, Solna Stad*

FM Piper beskriver utsikten från Tivoli. Numer syns Wennergren
center närmast i fonden mot staden

Siktlinje från Pipers terrass 2012 mot innerstaden.

Värdebeskrivning

Parken besitter framförallt höga personhistoriska och miljöskapande
värden.

Nuläge

Landskapsbilden sedd från Tivoli park domineras idag av Brunnsvikens vatten med en fond av skogsklädda höjder mot vattnet. Trädsiluetten bryts av kraftfulla byggnader inom institutionsbältet där Naturhistoriska riksmuseet (1907-1916) reser sig högst. Gasklocka 4 avtecknar sig i vissa vyer lika kraftfull som Naturhistoriska riksmuseet. Avlägsnare i siluetten syns Värtaverkets skorstenar och Kaknästornet. Alla högre byggnadsverk bryter horisonten med samma höjdskala. De kulturhistoriska värdena på platsen är främst av personhistorisk och miljöskapande karaktär kopplade till Gustav III:s och hans samtids vilja att skapa den monumentala stadsparken med vackra utblickar.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

En förutsättning för att Kungliga Nationalstadsparkens värden ska bevaras och utvecklas är att det historiska landskapets medvetet gestaltade vyer och utblickar tas till vara samt att de historiska parkmiljöerna värnas så att dess karaktärsdrag och kvaliteter består. Vyerna från de medvetet placerade utsiktsplatserna vid Tivoli, över Brunnsvikens pastorala skärgårdslandskap är redan idag påverkade av kraftfulla byggnadsvolymer. Den förslagna byggnaden ligger utanför de ursprungliga siktlinjerna men tillför en ny höjdvolymer vid sidan av Naturhistoriska riksmuseet vid utblick i riktning åt sydost. Utöver de ursprungligen tänkta siktlinjerna över skärgårdslandskapet och in mot dåtidens stadskärna, nyskapas ett landmärke som visar på stadens utbredning och utveckling i vår tid. Dåtid och nutid kan läsas in i angränsande vyer.

Värdepåverkan

Det personhistoriska dokumentvärdet i parken påverkas mycket litet. En viss inverkan görs på parkens miljöskapande värde då utblicken från de av Piper anlagda utsiktsterrasserna tillförs ett nytt blickfång i nyskapade siktlinjer.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

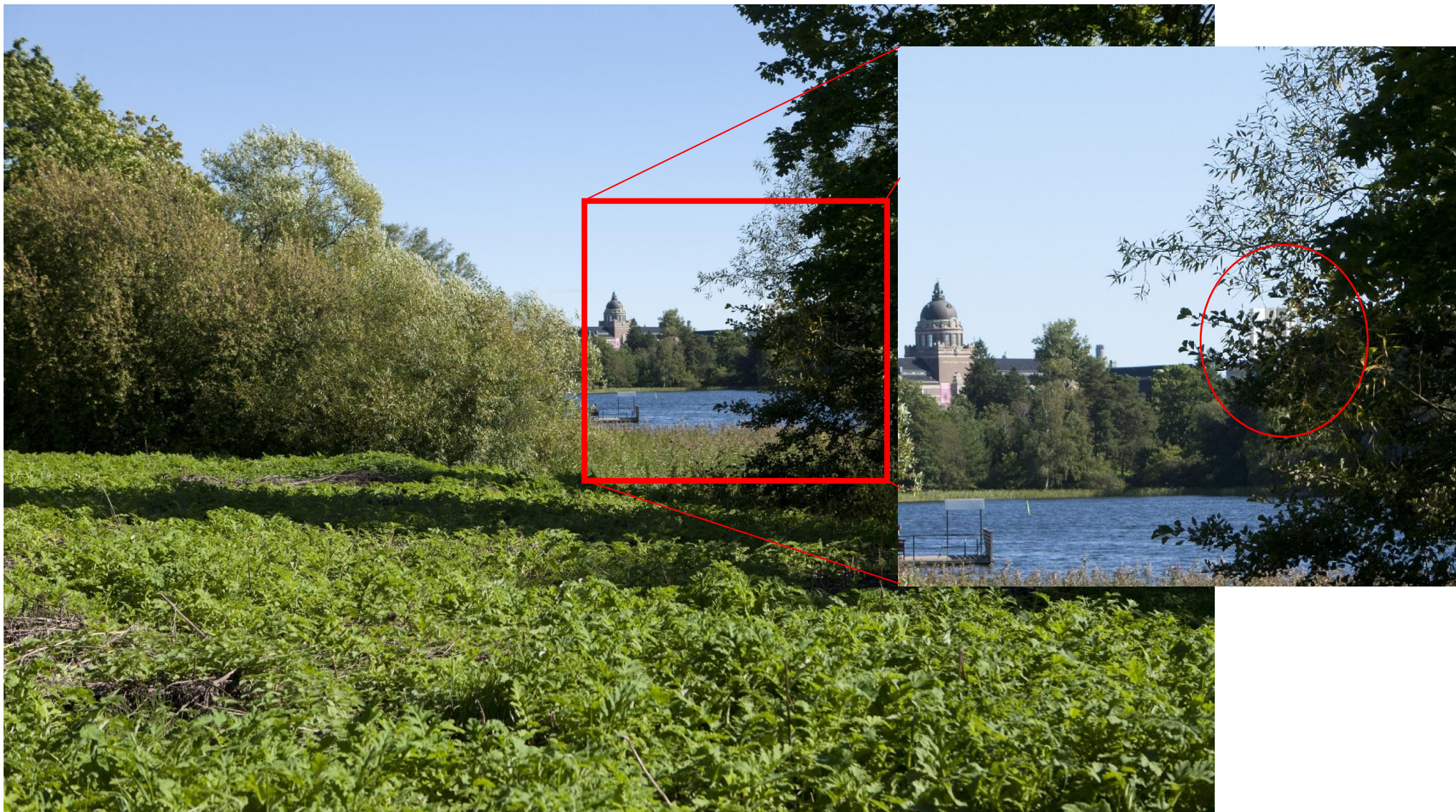
Utställningsförslaget får med avståndets hjälp en underordnad roll i förhållande till volymen av Naturhistoriska museet. Samrådsförslagens byggnad med höjden 170 m reste sig över Naturhistoriska museet även vid betraktelse från lägre höjder i Tivoli park. Utställningsförslaget bedöms därför medföra en mindre påverkan än samrådsförslaget.

Från Cadiers odlingar mot Naturhistoriska museet och gasklocka 4.

Från Cadiers odlingar mot Naturhistoriska museet och gasklocka 4. Samrådsförslaget

Från Cadiers odlingar mot Naturhistoriska museet och gasklocka 4, montage utställningsförslaget inzoomat.

Fiskartorpet med omgivande landskap

Landskapet växlar mellan öppna marker, skogspartier och vattenspeglar. Här finns kullar, backar, dalgångar och slätter. Vid slutet av 1700-talet ansågs naturen kring Fiskartorpet vara en naturlig prototyp för en engelsk park. Bebyggelsen ligger i små grupper på olika ställen i det området. Fiskartorpet består av en grupp bostadshus från skilda tider samt ett antal uthus. Här har funnits jordbruk och värdshus. Stora och Lilla Skuggan är sommarnöjen från 1700-talet där det även bedrivits jordbruk och fiske.

Under 1700- och 1800-talen uppfördes en mängd byggnader, bland annat ett värdshus, som försvann i slutet av 1800-talet. Av den äldsta bebyggelsen finns ett fåtal hus bevarade. På ängen väster om Fiskartorpsvägen finns Fiskartorpsladan från 1700-talet. Intill fiskarstugan finns ytterligare två stugor vilka kan vara från 1700-talet.

Trädridån utmed Husarviken är av stor vikt för att skärma av det historiska landskapet från gasverksområdet. Gasverket, och specifikt gasklocka 4, sticker upp ovanför skogsranden i vyn från landskapet kring Fiskartorpet och är i vissa vyer tydligt närvarande vid upplevelsen av det historiska landskapet.

Värdebeskrivning

Miljön kring Fiskartorpet har mycket höga kulturmiljö- och landskapsbildsvärden, där immateriella värden ingår. Framför allt berättar den om epoken som kunglig jaktpark, då landskapet var pastoralt och betespräglad.

Byggnadshistorisk- och symbolvärde-

Fiskartorpet har fått sitt namn av den fiskarkoja, som finns markerad på Edward Bratts karta från 1696 och har härigenom ett symbolvärde som komponent i den Kungliga jaktparken. Vid denna tid i början av 1700-talet var kojan det enda huset i området som då, mer än i dag, dominerades av vatten. Lillsjön, Uggleviken och Laduviken bildade ett sjösystem med utlopp i Saltsjön via Husarviken. Laduviken sträckte sig nästa ända fram till Brunnsviken.

Traditions- och personhistoriskt värde –

Fiskarkojan anses vara den ännu bevarade stugan som kommit att kallas Carl XI:s fiskarstuga. Fisket i Husarviken var förbehållet kungen, som under en period drog in det fria fisket i Stockholms vatten, en rättighet invånarna haft sedan 1436. Fiskartorpet var också boställe åt en djurgårdsvaktare med krogrörelse. Under 1700-talet utvecklades krogen till ett populärt värdshus som är omsjunget av Bellman.

Samhällshistoriskt värde

Som en del av det historiska agrarlandskapet i stadens närhet.

Nuläge

Gasklocka 4 har med sin storlek och placering, stor visuell påverkan på Fiskartorpets och det omgivande landskapets kulturmiljövärden på grund av den omedelbara närheten till gasverksområdet. På detta korta avstånd framträder gasklockans industriella karaktär i detalj, vilket innebär ytterligare kontrast, gentemot den ålderdomliga agrara/pastorala miljön, vid sidan om den påtagliga storleken som gasklockan utgör. De mörka fasaderna kan av en del upplevas som

förmildrande i viss mån då den uppfattas som en ”skuggfigur”, medan det av andra kan upplevas som en hotfull skugga. Denna visuella påverkan har funnits länge och har en acceptans genom gasverkets långa historia på platsen.

Gasklocka 4 har som en del av gasverket haft en tydlig samhällsbärande funktion - en viktig funktion för staden som helhet - vilket gett en acceptans för byggnaden.

Förutom den visuella påverkan i Fiskartorpets närmaste omgivning är gasklocka 4 synlig i fonden från de småskaliga bebyggelsegrupperna Stora och Lilla skuggan samt Fisksjöladan från 1700-talet, liksom det historiska landskapet som berättar om epoken som kunglig jaktpark.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Uppförandet av en ny hög bostadsbyggnad bedöms få stor påverkan för Fiskartorpet och dess omgivande landskap. Bostadsbyggnadens fasad är till skillnad från gasklockans fasad aktiv och skickar både ut ljus i form av reflektioner från solen och ljus från lägenheterna. Nattetid blir förändringen av byggnadens ändrade användning mer påtaglig av bostadsbyggnadens upplysta fönster som gör byggnaden lokalisierbar, till skillnad från den mörka gasklockevolymen som smälter in i nattens mörker.

Skillnaden mellan hur Gasklocka 4 och en ny hög bostadsbyggnad påverkar kulturvärdena i sin omgivning är stor. Den påverkan som gasklocka 4 har på Kungliga Nationalstadsparkens äldre bevarade historiska miljöer, förstärks av den nya bostadsbyggnaden med sin högre höjd. Den nya byggnaden får en större synlig volym och blir synlig från fler platser än dagens gasklocka. Den nya byggnaden får

genom sin storlek och volym en tydlig närvaro i landskapet och de småskaliga miljöerna kring Fiskartorpet, kommer rent fysiskt att upplevas ännu mer småskaliga och får sin betydelse och sitt värde påverkat/försatt i ett nytt sammanhang. Den ändrade användningen av byggnaden mjukar dock upp det hårda industriella intrång som dagens gasklocka ger. Trädridån längs Husarviken, som ger en viss avskärmning mot Norra Djurgårdsstadens lägre bostadsbebyggelse, kommer dock inte att kunna bidra till någon avskärmning av det historiska landskapet från den nya höga bostadsbyggnaden.

Värdepåverkan

Byggnadshistorisk- och symbolvärde, Traditions- och personhistoriskt värde, Samhällshistoriskt värde - Alla dessa värden påverkas i viss mån av att de får ett nytt tidsdokument – det föreslagna huset - att förhålla sig till. Men framför allt är det, det upplevelsegrundande **miljöskapande värdet** som påverkas mest. Platsens historiska värde som fiskarstuga påverkas mer av avståndet till Husarviken och att landhöjningen har ökat avståndet till vattnet, än av att en ny byggnad ersätter gasklocka 4. Det föreslagna huset påverkar snarare upplevelsen av den agrara miljön i sig, som nu får en visuell koppling till att den ”levande staden” kommit närmare – och inte bara stadens försörjning i olika skepnader.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

I båda förslagen kommer den nya byggnaden att sticka upp högt över trädridån i fonden och båda alternativen bedöms därför vara nästintill likvärdiga. Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför dock en något mindre påverkan.

Vy från Karl XI:s fiskarstuga, nuläge. Befintlig gasklocka 4 sticker upp och är väl synlig ovanför skogsranden.

Samrådsförslaget med den 170 m höga byggnaden.

Utställningsförslaget, byggnaden är 140 m och har fått en krympt diameter i förhållande till samrådsförslaget.

Gasklocka 4 sett från trädgårdsmiljön vid Hovjägarebostället/Fiskartorpet.

Samrådsförslaget med den föreslagna 170 m höga byggnaden.

Utställningsförslaget, byggnaden är 140 m och har fått en krympt diameter i förhållande till samrådsförslaget.

Fisksjöäng

Gammal ängsmark som med landhöjningen stigit upp ur havet. Var ännu en bit in på 1600-talet en del av Husarviken. Ingick i ”lägenheten Roslagsporten” som Abraham Niclas Edelcrantz utvecklade från öppen ängsmark till gården ”Skuggan” under åren 1792-1821. Från 1950-talet och fram till 2003 var området bebyggt med ett industriområde. Har under 2000-talet återställts till att åter vara ängsmark.

Värdebeskrivning

Samhällshistoriskt – Fisksjöängs värde ligger framförallt i dess historiska värde som en del av Stora Skuggans jordbruksmarker. Detta värde åsidosattes under en period då området användes som småindustriområde.

Miljöskapande – Likaså det miljöskapande värdet har sin grund i områdets agrara karaktär kopplat till Stora Skuggan och med sin närhet till staden.

Nuläge

Från Fisksjöäng utgör gasklockorna ett påtagligt inslag. Gasklocka 4 utgör genom sin funktion ett sammanhang med de äldre gasklockorna. Dess utformning och uttryck utgör dock ett stilbrott mot dessa som återspeglar tidens förändrade syn på form och funktion. Gasklocka 4 dominerar genom sin skala och höjd jämfört med de murade, i detalj formgivna äldre klockorna.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Konsekvenserna på platsen är likartade som de vid Fiskartorpet då platserna är varandra mycket närbelägna. Från Fisksjöäng kommer

dock den nya stadsdelens bebyggelse närmast på andra sidan Husarviken att upplevas närmare, om än med sparade trädskärmar mot viken som ridå.

Värdepåverkan

Det **samhällshistoriska** värdet påverkas genom att gasklocka 4 försvinner och därmed en del av gasverkets historia. Därtill får det traditionsbundna agrara arvet möta nästa generation i stadens utveckling.

Det **miljöskapande** värdet förändras genom att gasklockan och de tidigare kolupplagen ersätts med en bostadsbyggnad och platsen får relatera till en stadsmiljö med boende människor istället för en ren industriell miljö.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Båda förslagen bedöms innebära liten påverkan för upplevelsen av platsen. Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför en något mindre påverkan då skalan bättre relaterar till gasverkets och de tillkommande bostadskvarterens skala och omfattning.

Vy från Fisksjöäng

Vy från Fisksjöäng, samrådsförslaget

Vy från Fisksjöäng, utställningsförslaget

Stora Skuggan

Stora Skuggan definieras idag som den gårdsbildning som bildats som en del av gården ”Skuggan” som Abraham Niclas Edelcrantz lät uppföra under åren 1792-1821. Edelcrantz hade fått ett område om ca 150 hektar öppna hagmarker upplåtet till sig och sina arvingar på 100 år av kung Gustav III, för att där skapa sig en representativ sommarbostad. Edelcrantz utvecklade området till en mönstergård som fick stå som förebild för bildandet av Kungl Lantbruksakademien.

Värdebeskrivning

Värden på platsen är framförallt av samhällshistorisk och miljöskapande karaktär. Men även av traditions- och personhistorisk karaktär.

Nuläge

Från Stora Skuggan framträder Gasklocka 4 i vyer från de öppna åkermarkerna ovan trädskiljet på samma sätt som vid Lilla Skuggan. I de småskaliga bebyggelsegrupperna skymtar dock gasklockan endast fram på sina håll i de omgivande trädridåerna. Gasklockan med sin industriella karaktär innebär en stor kontrast till den agrara och pastorala miljön på Norra Djurgården.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Uppförandet av en ny byggnad på samma plats som gasklockan kommer att påverka de öppna markerna vid Stora Skuggan på liknande sätt som vid Lilla Skuggan. Även om den synliga volymen av den nya byggnaden blir större än dagens gasklocka, så mjukar användningen som bostäder upp den hårda industriella närvaron som

gasklocka 4 medför. Inverkan vid gårdsbildningen vid Stora Skuggan och Åttkanten bedöms som måttlig till obefintlig då gasklockan döljs av omgivande trädridåer.

Värdepåverkan

Det samhällshistoriska värdet påverkas på så vis att gasklocka 4 försvinner och därmed en del av gasverkets historia. Sett ur Stora Skuggans perspektiv så förändras det samhällshistoriska värdet genom att de boende i staden kommit närmare den tidigare lantliga miljön i stadens närhet.

Det personhistoriska värdet vid Stora Skuggan är mer kopplat till det fortsatta brukandet och öppethållande av de agrara markerna och vidmakthållandet av gården Skuggan, än till det lokala miljöskapande värdet som den framväxande staden har.

Det miljöskapande värdet förändras genom att gasklockan ersätts med en bostadsbyggnad och de agrara miljöerna får relatera till en stadsmiljö med boende människor istället för en rent industriell miljö.

Det traditionsbundna agrara arvet får möta nästa generation i stadens utveckling.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Utställningsförslaget bedöms medföra liten eller ingen påverkan på den samlade bebyggelsemiljön vid Stora skuggan medan samrådsförslaget med dess högre höjd framträder ovan trädtopparna i vissa vinklar.

Gårdsmiljö vid Stora Skuggan

Stora skuggan med montage av 170 m cylindrisk volym/byggnad istället för gasklocka 4

Stora Skuggan, montage läget för gasklocka 4 och det föreslagna bostadshuset

Lilla Skuggan

Lilla Skuggan är beläget invid Lilla Värtans strand och kallades tidigare även *Roslagsporten*. Här var en öppning i stängslet runt Kungliga Djurgården beläget till vintervägen över Stora Värtan mot Roslagen. På platsen var ett hovjägarboställe, *Roslagstorpet* uppfört för bevakning av platsen. På 1700-talet uppfördes ett sommarnöje, *Heleneberg*, för hovsekreteraren Platin på höjden intill platsen. Senare kom även Ferdinand Boberg att få uppföra ett sommarställe, *Villa Ugglebo* på platsen.

Värdebeskrivning

Vid Lilla Skuggan är de kulturhistoriska värdena främst av miljöskapande- och personhistorisk karaktär. Platsen speglar dock även ett samhällshistoriskt perspektiv såsom varande porten för stadens vintertransportled mot Roslagen i gången tid.

Nuläge

Även från Lilla Skuggans småskaliga bebyggelsegrupper framträder Gasklocka 4 påtagligt i horisonten ovan trädsiluetten på samma sätt som vid Fiskartorpet. Den innebär en stor kontrast till det agrara och pastorala miljön på Norra Djurgården.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Uppförandet av en ny byggnad på samma plats som gasklockan kommer att få påverkan för Lilla Skuggan på samma sätt som landskapet vid Stora Skuggan.

Värdepåverkan

Miljöskapande och samhällshistoriskt värde påverkas måttligt till obefintligt.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

I båda förslagen kommer den nya byggnaden att sticka högt över trädridån i fonden och påverkan bedöms därför vara nästintill likvärdig. Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför en något mindre påverkan.

Lilla Skuggan, nuläge

Lilla Skuggan, samrådsförslaget

Lilla Skuggan, montage nytt bostadshus

Universitetet, campusområdet

Universitetsområdet är en spännande arkitektonisk blandning av gammalt och nytt där flera av dåtidens och samtidens mest kända arkitekter satt sin prägel. De äldsta delarna ligger inom Frescatiområdet och uppfördes på 1800-talet. 1960 utlystes en arkitekttävling om att bygga en ny universitetsbyggnad. Tävlingen vanns av en av dåtidens mest framstående arkitekter, David Helldén, och 1969 kunde byggnationen av det nya universitetet påbörjas.

Södra huset består av sex åttavåningslameller med en 241 meter lång sammanbindande länga i tre våningar, som vänder sig mot norr. Husets bredd är ca 85 m. Byggnadskropparna är formade som geometriska volymer och fasaderna är klädda med skimrande glasskivor som speglar himmel och grönska. Enligt David Helldén var det ett sätt att avmaterialisera de stora byggnaderna. Den stora huvudbyggnaden har senare fått sällskap av ytterligare byggnader inom campusområdet. Byggnaderna har placerats i skogsbryn och tidigare skogspartier för att kunna behålla de tidigare jordbruks- och hagmarkerna öppna som rekreationsytor. Tack vare det har den agrara, pastorala miljön delvis kunnat bibehållas på platsen.

Värdebeskrivning

Nuläge

Inifrån campusområdet är gasklockan inte alls synlig, vare sig i dagsläget eller enligt nybyggnadsförslaget.

Vid infarten till parkeringarna vid Södra Huset framträder Gasklocka 4 i horisonten ovan trädsiluetten på liknande sätt som vid Stora och Lilla Skuggan. Den innebär en stor kontrast till det agrara och

pastorala miljön, men Gasklocka 4:s volym på höjden balanseras av de stora horisontellt orienterade volymerna som universitetsbyggnaderna utgör. Den samhällsbärande funktionen hos gasklocka 4 samspelar även med Universitetets roll som samhällsstärkande och utvecklande institution.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Uppförandet av en ny byggnad på samma plats som gasklocka 4 kommer i vissa dalstråk att förändra landskapet på liknande sätt som omgivningarna närmast Fiskartorpet. Byggnaden kommer dock att volymmässigt samspela bättre med byggnaderna inom campusområdet och de stora öppna ytorna, än med de väsentligt mindre byggnaderna vid Fiskartorpet. Inifrån campusområdet kommer den nya byggnaden inte att synas alls.

Värdepåverkan

Påverkan på de miljöskapande och samhällshistoriska värdena inom campusområdet är obefintlig.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Inifrån campus kan inget av bebyggelseförslagen betraktas. Däremot så harmonierar det bearbetade utställningsförslaget bättre med höjden på mellanliggande skogshöjder sett strax utanför campusområdet på liknande sätt som vid Lilla Skuggan.

Bild inifrån Campusområdet, framför Arrhenius laboratorierna i riktning mot gasklocka 4. Den nya byggnaden kommer inte att synas.

Ladugårdsgärde från Djurgårdsbrunnsvägen

Ladugårdsgärdet användes som exercisfält sedan 1600-talet.

Värdebeskrivning

Samhällshistoriskt värde – ladugårdsgärdets samhällshistoriska värde ligger i dess tidiga agrara historia som senare utvecklats till militärt exercisfält. Idag vidmakthålls det historiska värdet genom att gärdesfälten slås och hålls öppna som rekreationsytor för stadens invånare.

Traditionsvärde – När den militära verksamheten avvecklades på 1800-talet utvecklades gärdet till ett allmänt rekreationsområde, evenemangsplats och mötesplats. Området har sedan dess haft ett stort traditionsvärde.

Nuläge

Från Djurgårdsbrunnsvägen vid Museiparken döljs Gasklocka 4 på andra sidan Ladugårdsgärdet bakom byggelsen på Gärdets höjder i stads- och landskapsbilden.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Den nya byggnaden och dess ljusa reflekterande fasad utgör ett helt nytt inslag och ett nytt landmärke i landskapsrummet. Att byggnaden från denna vy sticker upp ur den befintliga Gärdesbebyggelsens bostadssiluett sätter den i ett stadsmässigt sammanhang och förstärker de idéer för Gärdesbebyggelsens utveckling som framlades av Sven Markelius under 1940-talet. Idéen var att den öppna ytan skulle vidmakthållas och topografin förstärkas genom kringliggande bebyggelse.

Värdepåverkan

Samhällshistoriskt värde – påverkas endast marginellt av den tillkommande byggnaden då skogshorisonten åt norr redan är bruten av Gärdesbebyggelsen.

Traditionsvärdet påverkas inte heller i nämnvärd grad mer än att landskapet redan är påverkat av staden som växer sig allt tätare.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Båda förslagen bedöms innebära liten påverkan för upplevelsen av platsens värden. Samrådsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför en något mindre påverkan då skalan bättre relaterar till landskapets topografi, Gärdesbebyggelsens bostäder samt andra uppstickande byggnadsverk i landskapsrummet.

Ladugårdsgärdet

Ladugårdsgärdet med samrådsförslaget

Ladugårdsgärdet med utställningsförslaget

Skansen, Oscarsterrassen

Skansen är världens äldsta friluftsmuseum, grundat 1891 av Artur Hazelius. Syftet med Skansen var att visa hur människor bott och verkat i olika delar av Sverige under äldre tid. Hazelius ville visa byggnader, växter och djur från hela Sverige – från norr till söder.

Värdebeskrivning

Skansen har som friluftsmuseum ett stort socialhistoriskt värde då det dokumenterar Sveriges bostads- och samhällsutveckling genom tiderna. Dess läge ger därtill en möjlighet att få en utblick över stadens fortsatta utveckling genom tiderna.

Miljöskapande – Skansens har ett stort miljöskapande värde som rekreativ lunga i staden. Miljön ger möjlighet både till vistelse i avgränsade historiska rum och utblickar mot den kringliggande staden.

Nuläge

Från höjdpartierna på Södra Djurgården har man utblickar över stadens siluett. Gasklocka 4 är väl synlig men inte särskilt framträdande i stadsbilden. Byggnaden är en industribyggnad med en utpräglad passiv fasad. Byggnadsfasaden, som är utförd i icke reflekterande mörka fasadelement, försvinner så gott som helt i gråvåder och gasklockan upplevs därför som en mycket anonym, men synlig, byggnadsvolym i siluetten.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Den nya byggnaden och dess ljusa reflekterande fasad utgör på samma sätt som från Södra Djurgårdens höjder ett nytt och påtagligt inslag i stadssiluetten. Avståndet kan dock anses förmildrande samt och att den från denna vy inte konkurrerar med eller förminskar värdet av andra höga byggnader i dess omgivning.

Värdepåverkan

Socialhistoriskt – den nya byggnaden tillför ett nytt element i staden och representerar en ny generation av byggnader i stadssiluetten som kan upplevas vid utblick från Skansen.

Miljöskapande – påverkas inte alls då miljön inom Skansen bevaras intakt. Möjligen förstärks effekten av den rekreativa, traditionsfyllda miljön av att staden utanför fortsätter att utvecklas.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

I båda förslagen kommer den nya byggnaden att sticka upp högt över stadens siluett. Utställningsförslaget underordnar sig Oscars kyrka till skillnad från samrådsförslaget vilket bedöms innebära en mindre påverkan.

Skansen, Oscarsterrassen

Skansen, Oscarsterrassen med samrådsförslaget

Skansen, Oscarterrassen, utställningsförslaget

Konsekvensanalys: riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Upplägg

I denna kulturmiljöutredning analyseras först konsekvenser för särdragen ”Stadens siluett” och ”Vyer från viktiga utsiktspunkter”. Därefter analyseras konsekvenser för särdraget ”Fronten mot vattenrummen” och ”Stockholms inlopp” genom studier av detaljplaneförslagets konsekvenser från platser på Lidingö respektive i Nacka. Detaljplaneförslaget bedöms inte ge någon större påverkan på Stockholms inlopp från Mälaren eller Mälärarkipelagen, varför denna aspekt av särdraget ej studeras. Slutligen analyseras konsekvenser för de i riksintressebeskrivningen utpekade värdekärnorna ”Gasverksområdet” och ”Abessinien”.

För särdraget ”Stadens siluett och vyer från viktiga utsiktspunkter” har vyer från fyra platser har bedömts som relevanta och representativa. Vyerna är:

- Vy från Fjällgatan över vattenrummet med Saltsjön och Stockholms inlopp, med Skeppsholmens, Kastellholmens och Södra Djurgårdens grönska i fonden och siluetten av bakomliggande Östermalm och bebyggelsen på Gärdet.
- Vy från Katarinavägen över Strömmens vattenrum. Gamla stans och Blasieholmens bebyggelsefronter och Skeppsholmens och Kastellholmens grönska bildar fonden och siluetten tillsammans med det bakomliggande Östermalm.
- Vy från Monteliusvägen över Riddarfjärden och Slussens vattenområde med Riddarholmen och Gamla Stans bebyggelsefronter och siluetter

- Vy från Västerbron över Riddarfjärdens stora vattenrum med hela Norr Mälärstrands bebyggelsefront i fonden och Kungsholmens och Norrmalms bebyggelsesiluett.

För analysen av konsekvenser är fotomontage framtagna där förslaget till ny bostadsbyggnad är inlagt. Som jämförelse redovisas ett fotografi från platsen. Vid varje fotomontage redovisas en bedömning av konsekvenser. I Bilaga 4 redovisas de platser varifrån illustrationer har tagits fram och vyer analyserats.

För att knyta an till Riksantikvarieämbetets modell för värdering av kulturhistoriskt intressanta byggnader har samma värdebegrepp tillämpats för att beskriva den värdepåverkan som den nya byggnaden medför i stads- och landskapsbild.

Stockholms särdrag

Riksintresset beskrivs på följande sätt i rapporten "Riksintressanta kulturmiljöer", Riksantikvarieämbetet 1990:

" Det strategiska läget för handel och försvar i mötet mellan Mälaren och Saltsjön och de topografiska förhållandena har givit staden mycket speciella förutsättningar och har starkt präglat stadsbilden. Anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och den begränsade hushöjden är viktiga karaktärsdrag. Stockholms roll som rikets politiska och administrativa centrum sedan tidig medeltid har medfört att utvecklingen inom byggnads- och stadsplanekonsten fått särskilt tydliga uttryck, med alla epoker väl representerade: Staden mellan broarna med gatunät och bebyggelse som främst speglar medeltid och stormaktstid. 1600-talets stadsstruktur. Områden med stenhus från 1700-talet, småskaliga trähus och annan bebyggelse från den förindustriella staden. 1800-talets strängt genomförda stadsplanestruktur med esplanadsystem, gatubredder, parker och byggnader i bestämda hushöjder. Institutionsringen,

Lärkstaden, Diplomatstaden och andra områden som återspeglar sekelskiftets och det tidiga 1900-talets byggnadssätt. Uttryck för det moderna välfärdssamhället såsom Gärdet, Slussen och Hötorgscity. Innerstadens koloniträdgårdar. Djurgårdens bebyggelse och rekreationslandskap, med rötter i 1700-tal."

"Andra stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtit höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer." (Riksantikvarieämbetets Riksintressebeskrivning AB län 1997-08-18)

Av de ovan beskrivna särdragen bedöms följande som mest påverkade av aktuellt förslag till detaljplan och behandlas därför i denna kulturmiljöanalys:

- Stadssiluetten med den begränsade hushöjden
- Vyerna från viktiga utsiktspunkter
- Fronten mot vattenrummen
- Stockholms inlopp, från Saltsjön

Dessa särdrag är ofta samverkande och förstärker varandra, var och en eller tillsammans. Särdragen samverkar genom att stadssiluetten avläses gemensamt med fronten mot vattenrummen, och oftast från viktiga utsiktspunkter. Sammantaget skapar särdragen de kulturmiljövärden, som det aktuella förslaget till detaljplan skall bedömas utifrån.

Av intresse för denna kulturmiljöanalys är även de i riksintressebeskrivningen utpekade värdekärnorna Gasverksområdet och Abessinien, båda belägna i Hjorthagen.

Värdebeskrivning "Stadens siluett och vyer"

Det unika med Stockholm som stad, som återfinns i mycket få huvudstäder, är att stadens centrala delar är tydligt avläsbara genom topografin och de öppna vattenrummen. Från Västerbron och Söders höjder med Mariaberget och Katarinaberget får betraktaren en sammanhållen bild av stadens äldsta och centralaste årsringar; Gamla stan som flankeras av malmarna, Kungsholmen och Östermalm, och även Blasieholmen och Skeppsholmen med Kastellholmen som med sin grönska friläggs i Stockholms inlopp som tydliga öar i det innersta av Stockholms skärgård. Hela det visuella panoramat mot norr, från öster till väster, kan ses och upplevas från några få betraktelsepunkter. Från dessa ges en unik förståelse för stadens tillkomst och uppbyggnad och en stor skönhetsupplevelse där stadens ingående element harmonierar och inom en gemensam skala har tillåtit variera. Stadens fronter är tydliga, topografin avläsbar och stadssiluetten karaktärsfull med landmärken som kyrkor, höghus och märkesbyggnader som samverkar till en vacker, uttrycksfull och orienterbar helhet.

Arkitekturhistoriskt värde – ordningen i staden,

I de äldsta delarna av Stockholm med utblick över centrala inlopp och i malmarnas stenstadskvarter är siluetten känslig för skalförskjutning. Här förändras helheten snabbt om flera enskilda projekt avviker från etablerade höjder och utbredning. Byggnaderna är inom rådande skala inbördes olika och vittnar om olika tidsepoker i stadsliv och arkitekturhistoria. Stockholms fysiska identitet är uppbyggd av överlagrade förändringar och ger nu på samma vis plats för vår tids arkitektoniska tillägg.

Innerstadens siluett

Stadens utbyggnad och tidsbundna stilideal präglar stadens siluett.

1700-talet präglas av horisontella, vilande ideal med stora ombyggnader av stadens fronter i kontrast med tidigare epokers gavelhus.

1800-talet präglas av stora utbyggnader med höjdparter bevarade som parker eller som plats för kyrkor med en vertikalitet över den hårt reglerade och höjdbestämda kvartersstadens kontur.

1900-40 byggdes höga hus som markering av en offentlighet i stadens siluett, som Stadshuset, S:t Eriksbrons torn och Kungstornen. Byggnadernas höjd är minst tre gånger bredden, dvs som de äldre kyrktornen.

1950-70 planerades modernismens höga skivhus som avbrott mot den äldre kvartersstaden, som Wenner Gren Center, Hötorgscity, Skattehuset och Folksamhuset. Dessa hus fick samma höjder som de äldre tornen men gjordes mycket bredare.

1970 och framåt har höga byggnader planerats som enstaka accenter i ny bebyggelse, åter med utgångspunkt i tornets proportioner, som Söder Torn. Idag finns flertalet av de höga byggnaderna längs Stockholmsåsen och vid tullsnitten. Kyrkor med höga torn har medvetet placerats på höjdparter. Brofästen har i flera fall markerats med högre byggnader. Viss hög bebyggelse finns i stenstadens utkanter. Där finns också höga tekniska byggnader som gasklockor, silos och teletorn.

Förhållningssätt

Den enhetliga höjdsalan i det sena 1800-talets byggda stadslandskap utgör grunden för innerstadens stadsbild och siluett. Enstaka glest placerade högre och smäckra byggnader kan såsom idag komplettera siluetten enligt principen "en kyrka per församling" utan att förta stenstadens höjdskala. Grupperingar av nya höga hus eller höjning av siluetten på längre sträcka undviks.

(Utdrag ur Stockholms Byggnadsordning)

Samhällshistoriskt värde

I vyerna vittnar både de olika uppstickande byggnaderna och de lägre byggnadernas fasader om olika epoker i Stockholms historia och stadens roll i samhällsutvecklingen. De olika epokerna och funktionerna manifesteras i en tydlig ordning där kyrkor och enstaka byggnader sticker upp inom en gemensam skala i siluetten och markerar de olika årsringarnas lägen i förhållande till varandra. Stadens årsringar är tidstypiska och tydligt avläsbara och karaktäristiska i stadsplanemönstret som speglar olika stadsbyggnadsepoker.

Symbolvärde

I vyerna finns starka symbolvärden för Stockholm, Stadshuset, riksdagshuset, slottet, kyrktornen, Hötorghusen. Rollen som administrativ och kunglig huvudstad, illustrerad med märkesbyggnader och av historiska byggnader. Rollen som ”mina drömmars stad”, som bottnar i den romantisk-historiska helhetsmiljön.

Nuläge - Gasklocka 4 i stadsbilden

Gasklocka 4 har ett symbolvärde – som en representant för gasverkets verksamhet och genom sin synlighet i stadssiluetten. Som varande en industribyggnad utgör den en av få uppstickande byggnadsvolymer och som gasklocka är byggnaden karaktäristisk och välkänd. Gasklockor kan upplevas i andra stadssiluetter och avläsas just som gasklockor på grund av sin säregna form och sitt fasaduttryck. Höjd och volymverkan av gasklocka 4 i stadssiluetten är ett betydande historiskt element. Byggnaden är en industribyggnad som symboliserar en epok i stadens tekniska utveckling. Fasaden är utpräglad passiv, utförd i icke reflekterande

mörka fasadelement och försvinner så gott som helt i siluetten vid gråväder. Gasklockan upplevs därför som en mycket anonym, men synlig, byggnadsvolym i stadssiluetten.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Påverkan på siluetten och stadsbilden av en ny hög bostadsbyggnad kommer att bli av olika storlek och karaktär beroende på vilka vyer som analyseras. Den sammanvägda bedömningen av konsekvenser för stadsbilden kan brytas ned i bedömning av stadens siluett, byggnadens volym respektive skala i förhållande till andra byggnader.

Siluetten

Påverkan på siluetten av en ny hög bostadsbyggnad blir från vissa utpräglade utsiktsplatser stor. Bostadsbyggnaden underordnar sig framförallt lägre, karaktäristiska byggnader höjdmässigt, men dess volym ger den i vissa vyer en mer framträdande roll. Befintliga höga byggnader tecknar sig i en gemensam höjdskala i siluetten. Kyrktorn och några få andra byggnadsverk är lätt identifierbara och fungerar som landmärken över stadsbebyggelsens i övrigt huvudsakligen låga och homogena horisontlinje. Avståndet till Hjorthagen kompenserar till viss del den nya byggnadens högre höjd.

Volymen

Byggnadens proportioner följer det tidiga 1900-talets och kyrktornens ideal, med en höjd som uppgår till tre gånger byggnadsbredden. Den höga höjden gör dock totalvolymen som avspeglas i siluetten stor.

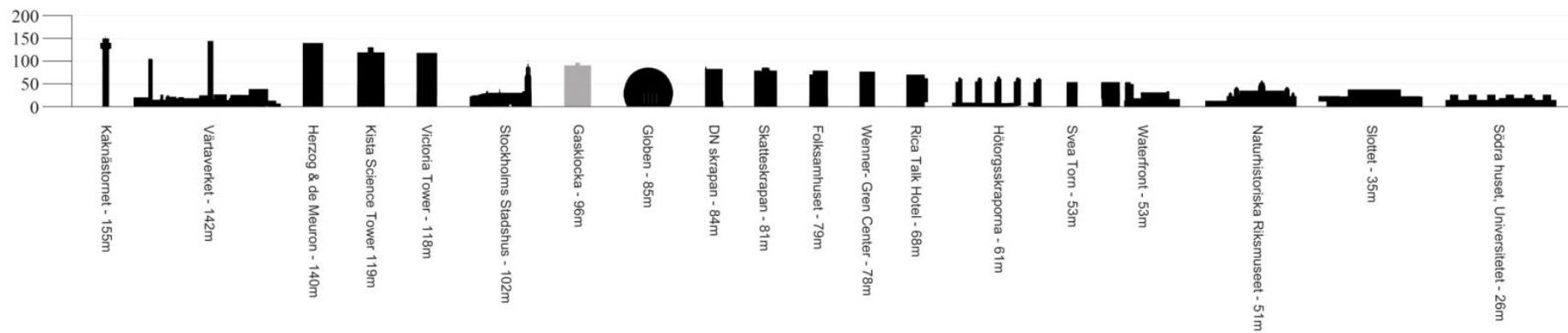

Illustration över andra större byggnadsvolymer i Stockholms siluett

Byggnaden kan i höjd relatera till Värtaverkets skorsten och Kaknästornet längre österut, men dessas smala och höga volymer ger direkt associationen till skorsten/torn/mast. Volymmässigt svarar byggnaden främst mot byggnader som slottet, riksdagen, Naturhistoriska riksmuseet och Stockholms universitet, vilka dock breder ut motsvarande volymer i ”horisontalled”.

Skalan

Den stora volymen, kommer på avstånd att uppfattas som en cylinder. Motsvarande byggnadsvolymer men i lägre höjder finns dock både på Kungsholmen och på Södermalm, men uppfattas då närmast som kvartersvolymer. Skalan med den höga höjden är ny för bostäder i Stockholm. Byggnaden får en påverkan i stadssiluetten och den befintliga, omgivande stadens nuvarande högre byggnadsverk, kyrktorn och andra märkesbyggnader, försätts rent skalmässigt i en ny relation.

Övergripande Värdepåverkan

Den nya bostadsbyggnaden påverkar alla de värden som beskriver särdraget ”Stadens siluett och vyer”.

- Arkitekturhistoriskt värde genom att staden tillförs en ny bebyggelseskala.
- Samhällshistoriskt värde genom att den nya byggnaden blir en ny typ av solitär som kopplas till den nya årsringen stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdsstaden.
- Symbolvärdet påverkas genom att dagens gasklocka 4 rivs och att en historisk symbol i dagens siluett försvinner och ersätts med en ny symbolbyggnad. Värdet hos andra befintliga symbolbyggnader i staden påverkas endast

marginellt då de fortfarande innehåller sitt värde som markör för sin stadsdel eller funktion i staden.

För vyer från Katarinavägen respektive från Fjällgatan är påverkan mest påtaglig då förekomsten av andra högre byggnader på närmare håll är begränsad inom Gärdet och Östermalm.

För vyer från Västerbron respektive från Monteliusvägen, bedöms påverkan på siluetten och stadsbilden som måttlig, främst pga det stora avståndet. En ny hög bostadsbyggnad bildar ett nytt, mycket påtagligt landmärke, men närmare belägna högre byggnader, som Rådhuset och Riddarholmskyrkan avtecknar sig som både högre och tydligare landmärken i siluetten.

Stockholms siluett/Vyer från viktiga utkikspunkter – fördjupad analys

Vy från Fjällgatan

Nuläge

Vy från Fjällgatan över vattenrummet med Saltsjön och Stockholms inlopp, med Skeppsholmens, Kastellholmens och Södra Djurgårdens grönska i fonden och siluetten av bakomliggande Östermalm och bebyggelsen på Gärdet.

I denna vy är Gasklocka 4 mycket synlig och innehåller ett högt symbolvärde som representant för gasverkets betydelse i stadens tekniska utveckling och för orienterbarheten i staden.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Påverkan på siluetten av en ny bostadsbyggnad blir mycket stor från Fjällgatan. Befintlig bebyggelse i mellanliggande områden (Östermalm och Gärdet) tecknar sig i en gemensam skala i siluetten. Kyrktorn och några få andra byggnadsverk är lätt identifierbara och fungerar som landmärken över stadsbebyggelsens i övrigt huvudsakligen låga och homogena horisontlinje.

Byggnaden kan i höjd relatera till Värtaverkets skorsten och Kaknästornet längre österut, men deras smala och höga volymer ger direkt associationen till skorsten/ torn/mast. Nordiska museets torn tecknar sig också som hög i siluetten, men framstår tydligt som näraliggande då en stor del av museet är synligt med tydliga

byggnadsdetaljer som ger skala och avstånd. Museets byggnadsvolym korresponderar med bostadshusets volym, men i horisontalled.

Byggnaden får med sitt formspråk och sin gestaltning ett eget tydligt symbolvärde som en tidsmarkör och arkitekturhistorisk markör.

Värdepåverkan

De värden som påverkas specifikt i vyn från Fjällgatan är framförallt av miljöskapande och samhällshistoriskt värde och tillför vyn och siluetten en ny tidsmarkör för årsringen Norra Djurgårdsstaden.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

I båda förslagen kommer den nya byggnaden att sticka upp högt över stadens siluett och påverkan bedöms därför vara nästintill likvärdig. Utställningsförslaget relaterar i höjd till Nordiska museet och Fortums skorstenar vilket medför att byggnaden inte är den enskilt högsta byggnaden i denna vy till skillnad mot samrådsförslaget.

Vy från Fjällgatan

Vy från Fjällgatan med samrådsförslaget

Vy från Fjällgatan, utställningsförslaget

Vy från Katarinavägen

Nuläge

Gamla stans och Blasieholmens bebyggelsefronter, Skeppsholmens och Kastellholmens grönska bildar förgrund och siluett tillsammans med det bakomliggande Östermalm.

Gasklocka 4 i fonden har ett högt symbolvärde – som en representant för gasverkets verksamhet och genom sin synlighet i stadssiluetten som orienterar gasverket och Hjorthagen.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Påverkan på siluetten av en ny hög bostadsbyggnad blir stor sett från Katarinavägen. Konsekvenserna är likartade som för vyn från Fjällgatan. I denna vy mäter sig dock den nya byggnadens volym mot slottet som skymtar fram, Nationalmuseums solida volym och Hötorgshusens stora 60-talsmodernistiska volymer.

Värdepåverkan

De värden som påverkas specifikt i vyn från Katarinavägen är framförallt av miljöskapande och samhällshistoriskt värde och tillför vyn och siluetten en ny tidsmarkör.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Utställningsförslaget dominerar inte i stadsbilden på samma sätt som samrådsförslaget. Den nya byggnaden underordnar sig, genom att den del som sticker upp ovan horisonten är lägre än vad stadsfronten är, och kan därmed inte anses dominera i vyn.

Vy från Katarinavägen över Skeppsholmen

Vy från Katarinavägen, samrådsförslaget

Vy från Katarinavägen, utställningsförslaget

Vy från Monteliusvägen

Nuläge

Vy från Monteliusvägen över Riddarfjärden och Slussens vattenområde med Riddarholmen och Gamla Stans bebyggelsefronter och siluetter.

Gasklocka 4 har ett högt symbolvärde. Fasaden är utförd i icke reflekterande mörka fasadelement och gasklockan upplevs därför som en anonym, men synlig, byggnadsvolym i siluetten.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

För vy från Monteliusvägen bedöms påverkan på siluetten och stadsbilden som måttlig, främst pga det stora avståndet. Den nya bostadsbyggnaden bildar ett nytt landmärke, men närmare belägna högre byggnader, som Stadshuset, Riddarholmskyrkan och Storkyrkan avtecknar sig som både högre och tydligare landmärken i siluetten.

Värdepåverkan

De värden som påverkas specifikt i vyn från Monteliusvägen är framförallt av miljöskapande och samhällshistoriskt karaktär. Byggnaden tillför vyn och siluetten en ny tidsmarkör. Byggnaden kommer dock på grund av avståndet även fortsättningsvis att underordna sig de högre byggnader som befinner sig närmare utkikspunkten i staden.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Vyn från Monteliusvägen är den vy där skillnaden mellan samrådsförslaget och utställningsförslaget märks minst. Påverkan bedöms vara nästintill likvärdig. Båda förslagen underordnar sig flera närmare uppstickande landmärken såsom exempelvis Riddarholmskyrkan, Stadshuset och Tyska kyrkan på grund av det långa avståndet mellan byggnaden och den aktuella utsiktsplatsen. Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför en något mindre påverkan.

Vy från Monteliusvägen

Vy från Monteliusvägen med samrådsförslaget

Vy från Monteliusvägen med utställningsförslaget

Västerbron

Nuläge

Vy från Västerbron över Riddarfjärdens stora vattenrum med hela Norr Mälärstrands bebyggelsefront i fonden och Kungsholmens och Norrmalms bebyggelsesiluet.

Gasklocka 4 har ett högt symbolvärde som tidshistoriskt dokument och som orienterande landmärke. Fasaden är utförd i icke reflekterande mörka fasadelement och gasklockan upplevs därför som en anonym, men synlig, byggnadsvolym i siluetten.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

För vy från Västerbron bedöms påverkan på siluetten och stadsbilden som måttlig, främst pga det stora avståndet. Den nya bostadsbyggnaden bildar ett nytt landmärke i vyn, men närmare belägna högre byggnader, som Stadshuset och Riddarholmskyrkan avtecknar sig som både högre och tydligare landmärken i siluetten.

Värdepåverkan

De värden som påverkas specifikt i vyn från Monteliusvägen är framförallt av miljöskapande och samhällshistoriskt karaktär och tillför vyn och siluetten en ny tidsmarkör. Byggnaden kommer dock på grund av avståndet även fortsättningsvis att underordna sig de högre byggnader som befinner sig närmare utkikspunkten i staden.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Utställningsförslaget bedöms från denna vy innebära en mindre påverkan på befintlig vy då byggnaden underordnar sig Rådhusets höjd och volym liksom den befintliga gasklocka 4 till skillnad från samrådsförslaget.

Vy från Västerbron

Vy från Västerbron, samrådsförslaget

Vy från Västerbron, utställningsförslaget

Fronten mot vattenrummen

Värdebeskrivning

Hamnverksamheten i Värtan och Frihamnen, Värtaverket och gasverksområdet i Hjorthagen utgör en betydande del av hamn- och industriverksamheten i Stockholm sedan industrialiseringen. Fronten mot vattenrummet har präglats av successiv förändring och förtätning med hänsyn till industriverksamheten. De anlagda kajerna och hamnbassängerna liksom de tekniska anläggningarna, terminalerna, industri- och kontorsbebyggelsen är av varierad ålder och karaktär. Sammantaget bildar de en ruff front mot vattenrummet som speglar en tydlig och samhälls- och teknikhistorisk funktion i staden.

Tre arkipelager

Stockholms vattenlandskap har arkipelager; Mälarkipelagen, innerstadens vattenrum och Saltsjöns övärld.

Mälarkipelagen sträcker sig västerut långt från stadens gränser och består närmast Stockholm av stora helt naturpräglade öar som Kärsön, Kungshatt och Lovön. Mälarkipelagen får ofta sin karaktär av knäckeplarna som doppar sina kronor i vattnet.

Innerstadens vattenrum inramas till stor del av bebyggda fronter. Stadsholmarna utgör kärnan i den centrala arkipelagen som är länken mellan Mälaren och Saltsjön.

Riddarfjärden är det största och tydligast avgränsade vattenrummet i innerstaden och omges av tydliga bebyggelsefronter och grönska. Långholmen är helt grön medan Essingeöarna och Reimersholme har tät bebyggelse med grönska mot vattnet.

Strömmen blir genom öarna och broarna uppdelad i flera vattenrum som Norrström, Nybroviken och Ladugårdslandsviken. På Saltsjösidan finns de grönskande öarna Skeppsholmen, Kastellholmen och Beckholmen.

Saltsjöns övärld präglas av de stora förkastningsbranterna som från Stadsgårdskajens sprängda bergsytter sträcker sig ut mot Nacka och Saltsjön.

Djurgårdens grönskande stränder står i kontrast till dessa bergsfronter. Saltsjöns övärld har en skärgårdslig karaktär med kalare berghällar.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Vattenrummen med sina vattenspeglar till golv och med sin natur eller bebyggelse som väggar hålls tydliga.

Förändringar av vattenrummens karaktär genom till exempel broar, ny bebyggelse och utfyllnader utgår från att vattenrummens karaktär och skönhet respekteras. Där så är möjligt och betydelsefullt för stadsbilden återtas förlorade vattenrum.

(utdrag ur Stockholms byggnadsordning)

Bebyggelsens fronter mot vattenrummen

Vattennära bebyggelse bildar bebyggelsefronter som Strandvägen, Norr Mälarkstrand och Minneberg. Historiska hamnar som Skeppsbron, Stadsgården och Söder Mälarkstrand bildar hamnfronter. Värtan, Hornsberg, Södra Hammarby och Årstadal bildar produktionsfronter. Det finns också naturfronter kvar som Årsta Skog, Djurgården och Skärholmen- Sättra.

FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Befintlig vattennära bebyggelse respekteras med hänsyn till karaktärer som formats av väderstreck, närhet till vatten, relation till naturmark och funktion i strandzonen.

Ny vattennära bebyggelse utformas med respekt för det öppna vattenrummet och med utgångspunkt från de kvaliteter som präglar omgivande goda exempel. Strandpartiet är offentligt och tillgängligt.

(utdrag ur Stockholms byggnadsordning)

Nuläge

Gasklocka 4 inordnar sig idag i fronten mot vattenrummet som en i raden av oljecisterner och tekniska anläggningar som finns i hamn och industriområdet idag. Fronten mot vattenrummen kommer dock med den framtida stadsutvecklingen i området att omvandlas från en industriell föränderlig karaktär till en tätare och mera stadslig bebyggelsefront.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Fronten mot vattnet förändras inte vid uppförande av nytt höghus för bostäder i Hjorthagen.

Dock kommer bostadsbyggnaden accentuera den förändring av bebyggelsefronten mot vattnet som pågår i samband med den planerade stadsutvecklingen i Norra Djurgårdsstaden. Trots att höghuset bryter mot den befintliga bebyggelsens höjdskala skulle en hög byggnad här kunna få ett sammanhang och fylla en funktion som landmärke i den nya stadsdelen. Då den tunga industriella framtoningen i bebyggelsefronten framöver skiftas ut mot stadsbebyggelse hamnar det nya bostadshuset också i ett bättre sammanhang.

Värdepåverkan

Värdena påverkas främst av den kraftigt industriella fronten mot vattnet omvandlas till en stadsfront som möter vattenrummet. De värden som påverkas är fram för allt av samhällshistorisk- och miljöskapande karaktär. Den nya byggnaden inordnar sig i den nya

helhetsmiljön samtidigt som ytterligare en markör av den tidigare råa, industriella hamnmiljön försvinner.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Påverkan bedöms vara nästintill likvärdig då fronten främst kommer att påverkas av övrig stadsomvandling som pågår i området.

Byggnadens placering bakom vattenfronten, i fonden, bedöms medföra liten påverkan av vattenrummet i båda förslagen.

Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form medför en något mindre påverkan jämfört med samrådsförslaget.

Vy från Lidingö

Vy från Lidingö, samrådsförslaget

Vy från Lidingö, utställningsförslaget

Stockholms inlopp från Saltsjön sett från Kungshamn Nacka

Värdebeskrivning

Förstärkande/övergripande motiv

Inloppet till Stockholm från Saltsjöns övärld präglas av öppna fjärdar och höga skogsklädda förkastningsbranter med kalare bergsfronter utifrån Nacka och in mot Stadsgårdskajens sprängda bergytter. Djurgårdens grönskande stränder står i kontrast till dessa bergsfronter. Inloppets stora vattenrum medför långa siktsträckor över stora avstånd gör att hela landskapsrummet påverkas. Bergsbranter och broar förstärker och skapar rummen.

Nuläge

Vattenrummet råder över omkringliggande landskap och hus och inverkan av gasklocka 4 blir i denna skala en del av verksamhetsområdet vid Frihamnen och Värtan. De grönskande stränderna längs inloppet bryts i denna del helt av staden som närmar sig.

Frihamnens spannmålssilos och lagerbyggnader utgör volymer som inordnar sig skalmässigt med gasklocka 4. Bostadsområden på Lidingös höjder korresponderar också skalmässigt med det grövre industrilandskapet på Djurgårdssidan.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

Liksom i beskrivningen för fronten mot vattenrummet innebär uppförande av den nya bostadsbyggnaden en måttlig förändring på Stockholms inlopp från Saltsjön. Omvandlingen av verksamhetsområdet till stadsutvecklingsområde för bostäder och kontorsverksamhet kommer att förändra landskapsbilden mer.

Det stora avståndet medför att bostadsbyggnaden läses in i stadsbilden som ett av flera omgivande höga hus i stadens ytterkant, exempelvis Kaknästornet, Lidingös höghus och höga skorstenar. Påverkan kan därför i detta storskaliga landskapsrum bedömas som måttlig.

Värdepåverkan

De värden som påverkas av den nya byggnaden är framförallt av miljöskapande och samhällshistoriskt värde genom att en tidigare kraftigt industriell front mot vattnet omvandlas till en stadsfront som möter vattenrummet. Från att tidigare ha mötts av ett tungt hamnområde, vars storlek och omfattning accentuerats av gasklocka 4 i fonden, kommer besökare som kommer sjövägen till Stockholm från havet istället att mötas av en vy av stadsbebyggelse som närmar sig.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

I båda förslagen kommer den nya byggnaden att vara väl synlig i vattenrummet. Utställningsförslaget med dess lägre höjd och smalare form relaterar till andra byggnader kring vattenrummet och bedöms därmed innebära en mindre påverkan jämfört med samrådsförslaget.

Vy från Kungshamn i Nacka

Vy från Kungshamn i Nacka, samrådsförslaget

Vy från Kungshamn i Nacka, utställningsförslaget

Värdekärna Gasverksområdet

Värdebeskrivning

Gasverket utgör ett av Sveriges mest monumentala och påkostade industrimiljöer. Genom krig och rivningar finns få gasverksanläggningar bevarade av denna dignitet. I Antikvarisk förundersökning – Gasverket i Värtan 2010-04-20, utförd av Nyréns Arkitektkontor definieras ett flertal värdekriterier för gasverksområdet som helhet, samt för de enskilda byggnaderna. Nedan redovisas ett par av dessa vilka bedömts som mest relevanta för de frågeställningar som har med gasklocka 4 att göra.

Byggnadshistoriskt- och samhällshistorisk värde

I utredningen konstateras att gasverksområdet som helhet besitter mycket höga kulturhistoriska värden såsom varande ”ett av de bäst bevarade industrimiljöerna i Storstockholm.” Detta gäller specifikt för kulturvärden i relation till industrimiljöer där helheten är att betrakta som viktigare än delen och att det historiska skeende är viktigare än en enskilt utvald epok. Försättningsvis slås fast att ”gasverksområdet i Hjorthagen är representativt för kommunaltekniska anläggningar i Stockholm och i Sverige kring sekelskiftet 1900.”

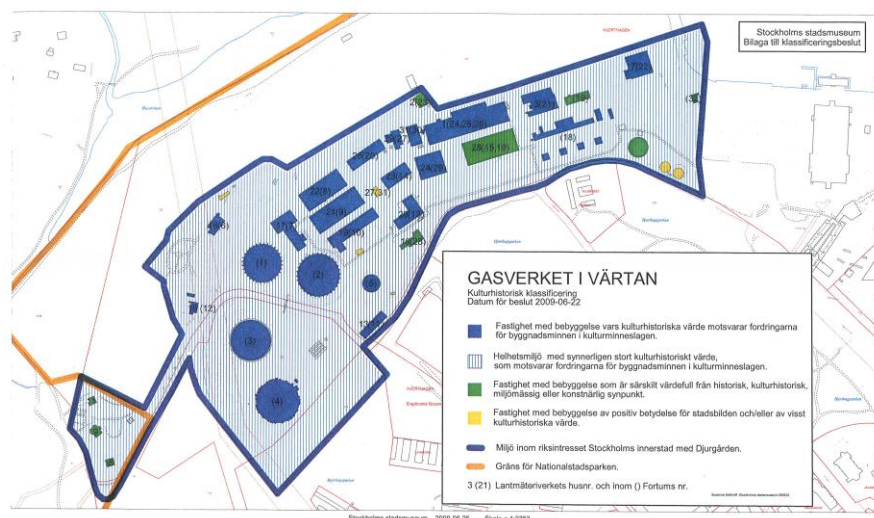
Ett *samhällshistoriskt värde* utgörs av att gasverket ända fram till att kolgasframställningen upphörde i början av 1970-talet var en stor industri och en stor arbetsgivare, framför allt i Hjorthagen. Stadsdelen var närmast att betrakta som ”en av arbete och liv sjudande bruksort”.

Som den enda av gasverkets torrgasklockor har gasklocka 4 ett högt *byggnads- och teknikhistoriskt värde*. Värdet är dock inte unikt då flera klockor av byggnadstypen finns kvar i världen.

Symbolvärde

Gällande gasverket och symbolvärden konstateras: ”Gasklocka 4 är starkt närvarande i Stockholms stadsbild. Från många punkter runt om i staden är den på en höjd belägna, höga, mörka volymen synlig. Härigenom fungerar den som ett landmärke och en symbol för gasverket.”

Stadsmuseets klassificering för gasklocka 4 är BLÅ, vilket innebär att byggnaden är bedömd att motsvara kriterierna för byggnadsminnesförklaring enligt Kulturminneslagen 3 kap. Klassificeringen innebär ytterligare att Plan – och Bygglagens paragrafer gällande varsamhet och skydd mot förvanskning är gällande för byggnaden.

Klassificeringskarta Gasverket i Värtan, Stockholmsstadsmuseum.

Gasklocka 4 är för övrigt samtida med anläggande av smalhusområdet Abessinien i närheten och ingår därigenom i samhälls- och socialhistorisk värde för det riksintresseområdet. (se avsnitt Värdekärna Abessinien) .

Nuläge

Gasklocka 4 utgör genom sin funktion ett sammanhang med de äldre gasklockorna. Dess utformning och uttryck utgör dock ett stilbrott mot dessa som återspeglar tidens förändrade syn på form och funktion. Gasklocka 4 dominerar genom sin skala och höjd jämfört med de murade, i detalj formgivna äldre klockorna.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

En rivning av gasklocka 4 kommer att påverka kulturvärden i gasverksområdet. Ett byggnadsteknikhistoriskt värde går förlorat genom att klockan representerar en byggnadstid, en årsring, i gasverkets verksamhet och en del i den för tiden rådande hanteringen av verksamheten. En rivning av gasklocka 4 påverkar också det miljöskapande värde den utgör som en del tillsammans med övriga klockor och byggnader inom gasverksområdet. Den nya byggnadens placering motsvarar den nuvarande gasklocka 4:s. Detta bidrar till att göra byggnaden kulturhistoriskt förankrad och "avläsbar" tillsammans med de övriga klockorna. Byggnaden relaterar till klockornas cylinderform, men får nya proportioner som gör den bättre lämpad som bostadsbyggnad och ger den ett egenvärde i kompositionen. För upplevelsen av gasverksområdet som helhet och dess enskilda byggnadsverk var för sig, i synnerhet de två låga gasklockorna av tegel kommer planförslaget medföra en förändring. Dock är gasverksområdet genom sin tegelarkitektur och genom det stora antalet byggnader som avser bevaras relativt robust till sin karaktär och bör kunna tåla ett tillägg av den typ som föreslås. De arkitektoniska krav som ställs på byggnadens gestaltning måste svara upp mot den högklassiga arkitektur som råder i gasverksområdet.

Värdepåverkan

Samhällshistoriskt värde

En rivning eller ersättning av gasklocka 4 med en annan byggnad innebär att en del av gasverkets samhällshistoriska värde minskas

något genom att en del av områdets historiska utbredning minskar. Att hålla platsen fortsatt bebyggd ger dock en tydlig och synlig orienterbarhet av områdets historiska utbredning och bidrar således till att även bibehålla det miljöskapande värdet i området.

Byggnads- och teknikhistoriskt värde

Delar av gasverkets byggnads- och teknikhistoriska värde går förlorat genom en rivning av gasklocka 4.

Symbolvärde – Gasklocka 4s symbolvärde som markör av gasverket i stadsbilden och stadssiluetten går förlorad genom en rivning. Den nya byggnaden kommer att bli ett nytt landmärke som markerar den nya stadsdelen som byggs i området. Ett nytt symbolvärde kommer därigenom att skapas.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Båda förslagen bedöms medföra likartad påverkan i och med att värdena är starkt förknippade med den befintliga gasklockan som kommer att rivas. Utställningsförslaget med dess lägre höjd medför en mindre påverkan jämfört med samrådsförslaget då byggnaden bättre hanterar den skalförskjutning en ny byggnad innebär.

Vy från gasverksområdet

Vy från gasverksområdet, samrådsförslaget

Vy från gasverksområdet, utställningsförslaget

Värdekärna Abessinien

Värdebeskrivning

Arkitekturhistoriskt värde

Abessiniens smalhusområde är en hel stadsdel i utpräglad funktisstil uppfört 1934-1937. Projektet leddes av byggmästare Olle Engkvist och arkitekten Hakon Ahlberg. Området är ett av de bästa exemplen på funktionalistisk bostadsarkitektur. Byggnaderna kom att upplåtas som bostadsrätter redan från början vilket också var en nyhet för tiden.

Samhälls- och socialhistoriskt värde

Byggnaderna uppfördes som arbetarbostäder till Värtaverket och Gasverket. Som arbetarbostäder finns en tidsmässig och visuell koppling till gasklocka 4 och dess närhet. Hjorthagen är en av Stockholms äldsta arbetarstadsdelar.

Arkitektoniskt värde och miljöskapande värde

Bostadsområdet har tidstypiska arkitektoniska detaljer i funktionalistisk stil. Den enhetliga, småskaliga, karaktären har även ett miljöskapande värde inom området.

Nuläge

Gasklocka 4 utgör idag ett påtagligt visuellt inslag i Hjorthagen och Abessinien. Liksom i den intilliggande miljön vid Fiskartorpet framträder gasklockans industriella karaktär här mer i detalj. Trots dess historiska förankring på platsen upplevs den av boende i närområdet (framförallt barn) som en mörk hotfull volym som inkräktar i boendemiljön.

*Gasklocka 4 upp t.v. i bilden och med Abessiniens bostadsområde snett nedanför.
Bild från Stockholms Stads hemsida.*

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

En rivning av gasklocka 4 kan anses påverka ett samhälls- och socialhistoriskt värde i riksintresseområdet genom att den pedagogiska aspekten av relationen mellan gasklockan och det intilliggande bostadsområdet Abessinien går förlorad. Den arkitekturhistoriska kopplingen mellan gasklocka 4, uppförd 1932, och bostadsbebyggelsen från samma tidsperiod, 1934-37, går förlorad. Uppförandet av en ny bostadsbyggnad istället för gasklocka 4 har inget egentligt arkitektoniskt samband med Abessinien och bedöms få liten påverkan för upplevelsevärde av de arkitektoniska kvaliteterna i värdekärnan. Den socialhistoriska relationen

arbetarbostad – industribyggnad kommer att övergå till en arkitektonisk och arkitekturhistorisk skillnad mellan två bostadsområden. Den nya höjden på byggnaden, och den skalförskjutning som det innebär i närområdet, kommer att påverka upplevelsen av bostadsområdet Abessinien något. Hushöjden ger en kontrast till de låga husen i Abessinien vilket gör att upplevelsen av låghusområdet förstärks. Ett levande bostadshus ger en mildare framtoning än den industriella gasklockan och minskar upplevelsen av mörk, hotfull volym som den befintliga gasklocka 4 kan ge. Det nya huset kan därmed höja boendekvaliteterna även i angränsande bostadsområden.

Värdepåverkan

Arkitekturhistoriskt värde

Det arkitekturhistoriska värdet som Abessinien innehåller påverkas inte av en rivning av gasklocka 4. Området kommer även fortsättningsvis att på ett mycket tydligt sätt visa de höjda arkitektoniska kvaliteter och förbättringar av boendemiljöer som togs fram under 1930-talet.

Samhälls- och socialhistoriskt värde

Dagens samhälls- och socialhistoriska värde i kopplingen mellan gasverket och Abessinien blir försvagat vid en rivning av gasklocka 4 då den omedelbara visuella kontakten med industrimiljön och arbetarbostäderna försvinner. Kontrasten mellan den hårda industriella miljön och ambitionen att skapa en god boendemiljö även för arbetarna inom gasverket kommer att bli mindre tydlig. Istället kommer kontrasten att vara mellan två olika tidsepokers bostadsbyggande och krav på boendekvaliteter.

Arkitektoniskt värde och miljöskapande värde

De arkitektoniska och miljöskapande värdena påverkas till viss del av att den nya byggnaden blir högre än dagens gasklocka 4. Skalförskjutningen och den ändrade användningen av gasklockan till bostadsbyggnad påverkar framförallt de miljöskapande värdena i Abessinien. De arkitektoniska kvaliteterna inom området är dock så starka i sig och värnas av de omgivande gröna parkstråken, så att även om omgivningen på lite större håll förändras, så kommer området att stå starkt även i framtiden.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Båda förslagen bedöms medföra likartad påverkan då en ny byggnad kommer ligga skild från Abessiniens bebyggelse genom det parkområde med trädridå som idag omger bostadsområdet. Utställningsförslaget med dess lägre höjd medför en mindre påverkan jämfört med samrådsförslaget då byggnaden bättre hanterar den skalförskjutning en ny byggnad innebär.

Vy från Ahlsellvägen, Abessinien

Vy från Ahlsellvägen, Abessinen, samrådsförslaget

Vy från Ahlsellvägen, Abessinen, utställningsföslaget

Vy från Wenströmsvägen, Abessinien

Vy från Wenströmsvägen, Abessinien, samrådsförslaget

Vy från Wenströmsvägen, Abessinien, utställningsförslaget

Diskussion och bedömning

Diskussion

Befintligt värde

Det kulturhistoriska värde gasklocka 4 besitter ligger till stor del i dess miljöskapande värde som ett landmärke i Stockholm.

Riksintresseområdet Gasverket utgör ett industriminne med mycket högt kulturhistoriskt värde, även internationellt sett. Gasklocka 4 utgör en del av detta industriminnes kontinuerliga utbyggnad och är på grund av sin storlek, och synlighet i stadssiluetten, laddad med ett starkt symbol- och samhällshistoriskt värde.

Gasklocka 4:s samhällshistoriska, arkitekturhistoriska och byggnadshistoriska värde kommer att gå förlorat i och med en rivning. Ambitionen är dock att symbolvärdet som landmärke ska bevaras genom den nya byggnaden. Vilket symbolvärde byggnaden kommer att erhålla avgörs med tiden.

Tillfört värde

I arkitektur Stockholm – Strategi för staden gestaltning - anges följande gällande höga byggnader. ”Motiven för att ett hus kan avvika i skala ska vara väl grundade och tydligt formulerade.” Dokumentet faller tillbaka på formuleringar kopplat till ÖP99, Stockholms Byggnadsordning – ett förhållningssätt till stadens karaktärsdrag vilket anger följande riktlinjer om innerstadens siluett ”Enstaka glest placerade högre och smäckra byggnader kan såsom idag komplettera siluetten enligt principen "en kyrka per församling" utan att förta stenstadens höjdskala. Grupperingar av nya höga hus eller höjning av siluetten på längre sträcka undviks.

Den nya byggnadens skala kan kopplas till det tidiga 1900-talets byggnadsideal, då torn och andra högre byggnader skulle ges proportioner där byggnadshöjden skulle uppgå till minst tre gånger byggnadens bredd. I samband med samrådsförslaget baserades utformningen och proportionerna på den befintliga gasklockans diameter.

Efter samrådet har bebyggelseförslaget bearbetats och byggnadens diameter minskats – proportionerna 1:3 har dock fortsättningsvis använts som utgångspunkt för byggnadens utformning.

Från vissa platser bedöms den nya byggnaden skapa värden som ökar läsbarheten och förståelsen av de kulturhistoriskt intressanta miljöerna och staden. De skapade värdena består dels i att kompositionen inom gasverket med byggnadens placering består, att landmärket bevaras i nyskapad form, att en ny byggnad av hög arkitektonisk kvalitet uppförs i staden och i byggnadsvolymens ändrade användning.

Andra landmärken

Jämförande ”höga” byggnader i Stockholms siluetten idag är Kaknästornet, 154 m högt, Skatteskrapan 84 m, Wennergren Center 74 m och de nya höghusen i Hornsberg är 80 m.

Sammanfattande bedömning av Påverkan på Riksintresset Kungliga Nationalstadsparken

Den nya byggnadens storlek och höjd gör att den kommer att upplevas från fler platser inom Kungliga Nationalstadsparken än vad den befintliga gasklocka 4 gör idag. Påverkan bedöms dock som måttlig inom större delen av parken. Vid Fiskartorpet där byggnaden befinner sig på mycket nära avstånd är förändringen mest uppenbar.

Konsekvensanalys av ny bostadsbyggnad på platsen för gasklocka 4

En förutsättning för att parkens värden ska bevaras och utvecklas är att det historiska landskapets medvetet gestaltade vyer och utblickar tas till vara samt att de historiska bebyggelse- och parkmiljöerna värnas så att dess karaktärsdrag och kvaliteter består.

Skillnad mot gasklocka 4

Skillnaden mellan hur Gasklocka 4 och en ny hög bostadsbyggnad påverkar kulturvärdena i sin omgivning är stor. Den påverkan som gasklocka 4, med sin stora synliga volym, har på Kungliga Nationalstadsparkens äldre bevarade historiska miljöer, ex Hagaparken och Fiskartorpet, förstärks delvis av den nya byggnadens högre höjd, men mildras också genom att den nya byggnaden signalerar en levande bostadsbyggnad snarare än en hård industribyggnad.

Påverkansområde

Den nya bostadsbyggnaden kommer att påverka fler områden inom Kungliga Nationalstadsparken än Gasklocka 4 pga sin högre höjd och därigenom sin större synliga volym. Generellt kan påverkan från

många öppna platser inom Kungliga Nationalstadsparken på Norra Djurgården förväntas bli likartad som fotomontage visar av den nya byggnaden från Lilla skuggan, bortsett från att höjden, både på befintlig gasklocka 4 och på den nya byggnaden rent fysiskt kommer att uppfattas olika beroende av på vilket avstånd från byggnaden betraktaren befinner sig och från vilken höjd byggnaden betraktas. Påverkan och skillnad mot befintlig situation blir dock likartad.

Fasaden

Bostadsbyggnadens bas och den högre höjden ger en avsevärt större synlig volym. Bostadsbyggnadens fasad är aktiv och skickar ut ljus både i form av reflektioner från solen och från lägenheterna. Nattetid medför bostadsbyggnaden en större förändring genom att den med upplysta fönster blir mer synlig och byggnaden orienterbar i landskapet.

Ny skala

Den nya bostadsbyggnadens stora volym, tillför Kungliga Nationalstadsparken en ny bebyggelseskala på höjden. I parken och dess närhet finns ett flertal byggnader och byggnadsverk med motsvarande volym, men förlagda i horisontalld längs marken, till exempel Uggleviksreservoaren, Naturhistoriska museet, Karolinska- och Södersjukhuset, Kungliga Slottet samt Stockholms universitet. Höjdmässigt kan paralleller dras till Kaknästornet som dock är väsentligt smalare. Då volymen reser sig upp över horisonten blir byggnaden därigenom mycket mer synlig än annan bebyggelse. Byggnaden får på en del platser, en dominans i landskapets öppna vyer som påverkar en del av parkens historiska miljöer, som med en helt annan skala på byggnader och anläggningar rent fysiskt kommer att upplevas än mer småskaliga och blir försatta i en ny historisk relation.

Medvetet gestaltade landskap och vyer/utblickar

Planförslaget medför att några medvetet placerade utsiktsplatser tillförs ett nytt element i sina vyer/utblickar. Genom sin bredd och höjd blir den nya byggnaden visuellt närvarande i dessa landskap och vyer/utblickar. De historiska bebyggelse- och parkmiljöernas inramning påverkas. Beträktarens uppmärksamhet kan i vissa vyer riskera att förskjutas bort från de ursprungliga motiven, varvid läsbarheten och förståelsen av de bakomliggande historiska intentionerna påverkas. Det historiska landskapets värden, så som de upplevs från exempelvis Hagaparkens pelouse med motiv från 1700-talet, kommer att påverkas i viss grad. Ingen av de ursprungligen utpekade specifika vyerna påverkas av den nya byggnaden, däremot påverkas det historiska miljöskapande värdet av att byggnaden blir mer synlig. Den nya byggnaden blir en anakronism som speglar en ny tidsepok i den på 1700-talet medvetet gestaltade parken.

Påverkade värden inom Kungliga Nationalstadsparken

1. Dokumentvärde (historiska egenskaper)

- **Arkitekturhistoriskt värde** – Nej, då inget element tillförs inom de medvetet utvalda och gestaltade anlagda parkrummen inom Kungliga Nationalstadsparken.

- **Samhällshistoriskt värde** – nej, de samhällshistoriska dokumentvärdena i de kulturhistoriskt intressanta miljöerna påverkas inte av att den nya byggnaden tillkommer.

- **Personhistoriskt värde** – nej, de historiska personernas kopplingar till Kungliga Nationalstadsparken påverkas inte av att ett nytt hus blir granne med parken.

2. Upplevelsevärde (estetiskt och socialt engagerande egenskaper)

- **Arkitektoniskt värde** – ja, i viss mån. Flera omnämnda anlagda parkrum påverkas av byggnaden som blir synlig i vissa vyer. Dock påverkas inte dokumenterade huvudsakliga siktlinjer enligt ursprungliga parkritningar i någon större omfattning. I de vyer som påverkas bedöms dock förändringen vara av positiv karaktär då den tidigare industribyggnaden ersätts med en bostadsbyggnad med hög arkitektonisk kvalitet. Inga enskilda byggnader inom parken kan påstås få sitt arkitektoniska värde påverkat av att gasklocka 4 ersätts med en ny bostadsbyggnad.

- **Konstnärligt värde** – nej, de konstnärliga värdena i parken påverkas inte av den tillkommande byggnaden då de historiskt utpekade siktlinjerna inte berörs.

- **Miljöskapande värde** – ja, den stora värdeförändringen är av miljöskapande karaktär. I stället för en mörk hård industribyggnad kommer en (visserligen högre) bostadsbyggnad att vara synlig i parkmiljön. Staden blir orienterbar från flera platser inom parken och kommer ”närmare” in i den agrara, pastorala miljön. Som helhet bedöms dock en bostadsbyggnad vara ett ”mjukare” tillägg än dagens gasklocka.

- **Traditionsvärde** – ja, i viss mån. Staden blir orienterbar från flera platser inom parken och kommer ”närmare” in i den agrara, pastorala miljön.

- **Symbolvärde** – nej, Kungliga Nationalstadsparken som symbol och förmedlare av svunna tider förstärks snarare av en kontrasterande byggnad från en annan tidsepok.

Av de kulturhistoriska värden som identifierats för Kungliga Nationalstadsparken och som bedöms påverkas av den föreslagna nya bostadsbyggnaden så är det främst det miljöskapande- och traditionsvärdet som påverkas. Den nya byggnaden kommer genom sin höga höjd att ”titta in” i fler delar av det kuperade men låglänta, historiska landskapet. Den historiska miljön får en ny tidsmarkör att dela utrymme med.

De arkitekturhistoriska, personhistoriska, arkitektoniska, konstnärliga och traditionsvärdena i parken är så starka i sig att de endast påverkas i någon mån av förändringen. Av respekt till befintliga arkitektoniska och konstnärliga värden bör dock höga krav ställas på den nya byggnadens gestaltning.

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Vid en jämförelse av det tidigare samrådsförslaget och utställningsförslaget så kan en liknande analys av de båda förslagen göras från flertalet berörda platser inom Kungliga nationalstadsparken. Den del av byggnaden som sticker upp ovanför horisonten är i utställningsförslaget lägre än höjden på fonden i de flesta vyer och därmed kan inte byggnaden anses dominera i landskapsrummet. Utställningsförslaget med sin lägre höjd underordnar sig det omkringliggande landskapet och relaterar bättre till andra stora byggnader inom parken.

Illustration landskapsbildstolkning

Sammanfattande bedömning av Påverkan på riksintresset Stockholms innerstad och Djurgården

Stockholms vyer

Påverkan på siluetten och stadsbilden av en ny hög bostadsbyggnad kommer att bli av olika storlek och karaktär beroende på vilka vyer som analyseras.

För de viktiga vyerna från Katarinavägen respektive från Fjällgatan är påverkan stor. Från Katarinavägen över Strömmens vattenrum syns Gamla stans och Blasieholmens bebyggelsefronter. Längre österut bildar Skeppsholmens och Kastellholmens grönska front och siluetten av det bakomliggande Östermalm fond. Vyn från Fjällgatan visar vattenrummet med Saltsjön och Stockholms inlopp, med Skeppsholmens, Kastellholmens och Södra Djurgårdens grönska i fronten och siluetten av bakomliggande Östermalm och bebyggelsen på Gärdet som fond.

Från vattenrummen, Mälarkipelagen och Stockholms inlopp från Saltsjön bedöms dock inverkan som måttlig.

Inverkan i värdekärnorna Gasverksområdet och Abessinien blir stora med avseende på det miljöskapande värdet och ställer rent arkitektoniskt höga krav på byggnadens gestaltning med hänsyn till närheten till de höga arkitektoniska värden som värdekärnorna har.

Siluetten

Påverkan på siluetten av en ny hög bostadsbyggnad blir från vissa utpräglade utsiktsplatser (ex Katarinavägen och Fjällgatan) stor. Bostadsbyggnaden underordnar sig framförhängande, lägre, karaktäristiska byggnader höjdmässigt, men dess volym ger den i vissa vyer en mer framträdande roll. Befintliga höga byggnader

tecknar sig i en gemensam höjdskala i siluetten. Kyrktorn och några få andra byggnadsverk är lätt identifierbara och fungerar som landmärken över stadsbebyggelsens i övrigt huvudsakligen låga och homogena horisontlinje. Avståndet till Hjorthagen kompenserar till viss del den nya byggnadens högre höjd.

Volymen

Byggnadens proportioner följer det tidiga 1900-talets och kyrktornens ideal, med en höjd som uppgår till tre gånger byggnadsbredden. Den höga höjden gör dock totalvolymen som avspeglas i siluetten stor. Byggnaden kan i höjd relatera till Värtaverkets skorsten och Kaknästornet längre österut, men dessas smala och höga volymer ger direkt associationen till skorsten/torn/mast. Volymmässigt svarar byggnaden främst mot byggnader som slottet, riksdagen, Naturhistoriska riksmuseet och Stockholms universitet, vilka dock breder ut motsvarande volymer i ”horisontalld”.

Skalan

Den stora volymen, som på avstånd närmast kommer att uppfattas som en cylinder, saknar i övriga staden skalreferens på höjden. Motsvarande byggnadsvolymer men i lägre höjder finns dock både på Kungsholmen och på Södermalm, men uppfattas då närmast som kvartersvolymer. Skalan med den breda basen och höjden är ny för bostäder. Byggnaden får en påverkan i stadssiluetten och den befintliga, omgivande stadens nuvarande högre byggnadsverk, kyrktorn och andra märkesbyggnader, försätts rent skalmässigt i en ny relation.

Fronten mot vattenrummen

Fronten mot vattnet förändras inte vid uppförande av nytt höghus för bostäder. Dock kommer den befintliga bebyggelsefronten kraftigt förändras i samband med den planerade stadsutvecklingen i Norra Djurgårdsstaden. Bostadsbyggnaden kommer dock att accentuera förändringen av bebyggelsefronten mot vattnet. Trots att höghuset bryter mot den befintliga bebyggelsens höjdskala skulle en hög byggnad här kunna få ett sammanhang och fylla en funktion som landmärke i den nya stadsdelen. Då den tunga industriella framtoningen i bebyggelsefronten framöver skiftas ut mot stadsbebyggelse hamnar det nya bostadshuset också i ett bättre sammanhang.

Stockholms inlopp från Saltsjön och Mälaren

Liksom i beskrivningen för fronten mot vattenrummet innebär uppförande av nytt höghus för bostäder en måttlig förändring på Stockholms inlopp från Saltsjön. Omvandlingen av verksamhetsområdet till stadsutvecklingsområde för bostäder och kontorsverksamhet kommer att förändra landskapsbilden mer. Det stora avståndet medför att höghuset läses in i stadsbilden som ett av flera omgivande höga hus i stadens ytterkant, exempelvis Kaknästornet, Lidingös höghus och höga skorstenar. Påverkan kan därför i detta storskaliga landskapsrum bedömas som måttlig.

Värdekärna Gasverksområdet

En rivning av gasklocka 4 kommer att påverka kulturvärden i gasverksområdet. Ett byggnadsteknikhistoriskt värde går förlorat genom att klockan representerar en byggnadstid, en årsring, i gasverkets verksamhet och en del i den för tiden rådande hanteringen av verksamheten. En rivning av gasklocka 4 påverkar

också det miljöskapande värde den utgör som en del tillsammans med övriga klockor och byggnader inom gasverksområdet. Den nya byggnadens placering motsvarar den nuvarande gasklocka 4:s. Detta bidrar till att göra byggnaden kulturhistoriskt förankrad och ”avläsbar” tillsammans med de övriga klockorna. Byggnaden relaterar till klockornas cylinderform, men får nya proportioner som gör den bättre lämpad som bostadsbyggnad och ger den ett egenvärde i kompositionen. För upplevelsen av gasverksområdet som helhet och dess enskilda byggnadsverk var för sig, i synnerhet de två låga gasklockorna av tegel kommer planförslaget medföra en förändring. Dock är gasverksområdet genom sin tegelarkitektur och genom det stora antalet byggnader som avser bevaras relativt robust till sin karaktär och bör kunna tåla ett tillägg av den typ som föreslås. De arkitektoniska krav som ställs på byggnadens gestaltning måste svara upp mot den högklassiga arkitektur som råder i gasverksområdet.

Värdekärna Abessinien

En rivning av gasklocka 4 kan anses påverka ett samhälls- och socialhistoriskt värde i riksintresseområdet genom att den pedagogiska aspekten av relationen mellan gasklockan och det intilliggande bostadsområdet Abessinien går förlorad. Den arkitekturhistoriska kopplingen mellan gasklocka 4, uppförd 1932, och bostadsbebyggelsen från samma tidsperiod, 1934-37, går förlorad.

Uppförandet av en ny bostadsbyggnad istället för gasklocka 4 har inget egentligt arkitektoniskt samband med Abessinien och bedöms få liten påverkan för upplevelsevärdet av de arkitektoniska kvaliteterna i värdekärnan. Den socialhistoriska relationen

arbetarbostad – industribyggnad kommer att övergå till en arkitektonisk och arkitekturhistorisk skillnad mellan två bostadsområden. Den nya höjden på byggnaden, och den skalförskjutning som det innebär i närområdet, kommer att påverka upplevelsen av bostadsområdet Abessinien något. Hushöjden kontrasterar till de låga husen i Abessinien, vilket gör att upplevelsen av låghusområdet förstärks. Ett levande bostadshus ger en mildare framtoning än den industriella gasklockan och minskar upplevelsen av mörk, hotfull volym som den befintliga gasklocka 4 kan ge. Det nya huset kan därmed höja boendekvaliteterna även i angränsande bostadsområden.

Värden

Den nya bostadsbyggnaden påverkar från Katarinavägen och från Fjällgatan alla de värden som beskriver särdraget ”Stadens siluett och vyer”. *Arkitekturhistoriskt* värde genom att stadens ordning bryts. *Samhällshistoriskt* värde genom att den nya byggnaden blir ett tydligt solitärt landmärke i stadsbilden som närmast kan ses som en del av en ny årsring eller en ny stadsbyggnadsepok. *Symbolvärdet* påverkas framför allt genom att staden förlorar det symbolvärde som gasklocka 4 har i stadsbilden som en markör för 1800-talets och 1900-talets tekniska landvinningar. I stället tillförs staden ett nytt landmärke som sätter övriga befintliga landmärken och symbolvärden i ett nytt samhällshistoriskt och teknikhistoriskt perspektiv. Rangordningen med kyrkan som det rent visuellt ”högsta” i samhället utmanas av en byggnad avsedd för de i staden levande och boende människorna.

För vyer från Västerbron respektive från Monteliusvägen, bedöms påverkan på siluetten och stadsbilden som måttlig, främst pga det

stora avståndet. En ny hög bostadsbyggnad bildar ett nytt, påtagligt landmärke, men närmare belägna högre byggnader, som Rådhuset och Riddarholmskyrkan avtecknar sig som både högre och tydligare landmärken i siluetten.

Påverkade värden

1. Dokumentvärde (historiska egenskaper)
 - Byggnadshistoriskt värde – stor påverkan,
 - Byggnadsteknikhistoriskt värde - ja
 - Arkitekturhistoriskt värde – måttlig påverkan
 - Samhällshistoriskt värde - ja
 - Socialhistoriskt värde - ja
 - Personhistoriskt värde - nej
2. Upplevelsevärde (estetiskt och socialt engagerande egenskaper)
 - Arkitektoniskt värde - ja
 - Konstnärligt värde – nej
 - Miljöskapande värde - ja
 - Traditionsvärde - ja
 - Symbolvärde – mycket stor påverkan

Samrådsförslaget kontra Utställningsförslaget

Utvecklingen av bebyggelseförslaget mellan samråd och utställning har inneburit en kvalitetshöjning av förslaget som gör att byggnaden, samtidigt som den bevarar sin funktion som ersättande landmärke till gasklocka 4, har inordnat sig i landskapet och stadsbilden på ett mer harmoniskt sätt. Vidarebearbetningen av byggnadens fasadutformning har även det inneburit en kvalitetshöjning av förslaget som framförallt kommer att upplevas i relation till värdekärnorna gasverksområdet och Abessinien i närområdet.

Bilaga 1

Riksantikvarieämbetets metod för Kulturhistorisk värdering av bebyggelse

Metoden tillämpas från vänster till höger

Först bedöms vilka grundmotiv som är aktuella		Därefter vägs eventuella förstärkande motiv in och byggnadens kulturhistoriska värde bedöms nationellt, regionalt och lokalt		De olika motiven sammanställs till en sammanvägd motivskrivning	Sedan tar man ställning till hur starkt bevarande motivet ska hävdas och hur byggnaden ska dokumenteras och vårdas	Slutligen överför man resultatet av den kulturhistoriska värderingen i praktisk handling för att tillgodose bevarande målet
Identifikation Grundmotiv		Bearbetning Förstärkande/Övergripande motiv		Värdering Sammanvägd motivering	Val av ambitionsnivå för bevarande, dokumentation och vård	Koppling till uppföljning avseende - skyddsform - dokumentation - vård
1. Dokumentvärde (historiska egenskaper) · Byggnadshistoriskt värde · Byggnadsteknikhistoriskt värde · Patina · Arkitekturhistoriskt värde · Samhällshistoriskt värde · Socialhistoriskt värde · Personhistoriskt värde · Teknikhistoriskt värde	2. Upplevelsevärde (estetiskt och socialt engagerande egenskaper) · Arkitektoniskt värde · Konstnärligt värde · Patina · Miljöskapande värde · Identitetsvärde · Kontinuitetsvärde · Traditionsvärde · Symbolvärde	· Kvalitet · Autenticitet, äkthet · Pedagogiskt värde, tydlighet	Sällsynthet · Representativitet (nationellt, regionalt, lokalt)	<ul style="list-style-type: none"> • Huvudmotiv (det dominerande grundmotivet) • Ytterligare grundmotiv • Förstärkande/Övergripande motiv 		

Bilaga 2

Styrande dokument

Lagtexter

Miljöbalken 4 kap 1§ och 7§ pekar ut Kungliga Nationalstadsparken som riksintresse med hänsyn till sina natur- och kulturvärden.

Miljöbalken 4 kap 1§

De områden som anges i 2-8 §§ är, med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena, i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd endast om

1. det inte möter något hinder enligt 2-8 §§ och
2. det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden.

Miljöbalken 4 kap 7§

Området Ulriksdal–Haga–Brunnsviken–Djurgården är en nationalstadspark. Inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas. Trots bestämmelsen i andra stycket får en åtgärd som innebär ett tillfälligt intrång eller en tillfällig skada i en nationalstadspark vidtas, om:

1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse, och

2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada. Lag (2009:293).

I förarbetet, **Propositionen 1994/95:3 Nationalstadsparken Ulriksdal-Haga-Brunnsviken- Djurgården**, redovisar regeringen intentionerna med lagskyddet, dess bakgrund och innebörd. Propositionen kommenterar frågan om gränzonerna.

För åtgärder utanför Nationalstadsparken gäller:

Exploateringsföretag och andra ingrepp får komma till stånd endast om det kan ske på ett sådant sätt som inte påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden.

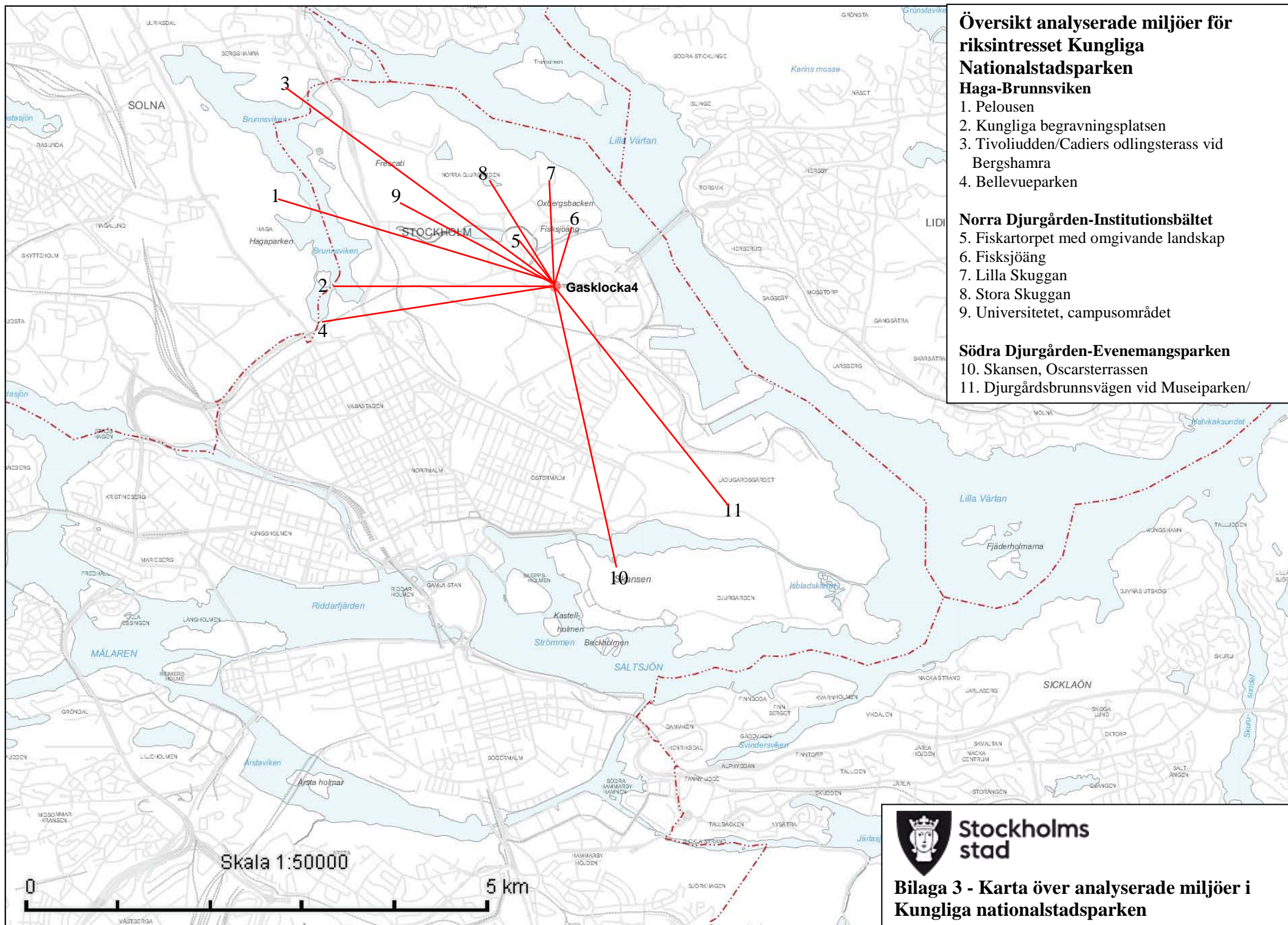
Riksintressen för kulturmiljövården behandlas i Miljöbalken 3 kap 6§. Både Nationalstadsparken och Stockholms innerstad med Djurgården är utpekade områden.

Miljöbalken 3 kap 6§

Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön.

Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Översikt analyserade miljöer för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

Stockholms siluett, Vyer från viktiga
utkikspunkter

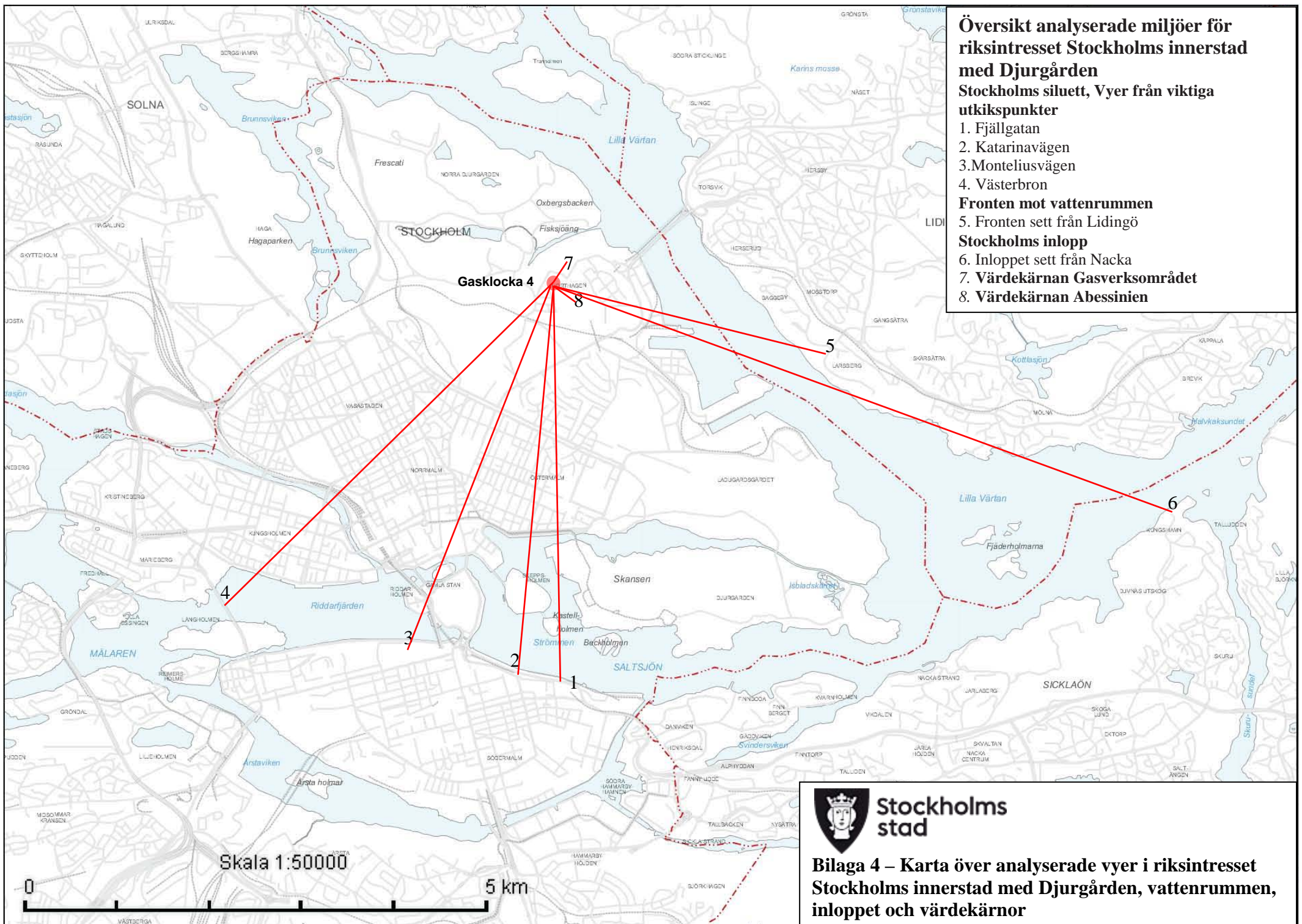
1. Fjällgatan
2. Katarinavägen
3. Monteliusvägen
4. Västerbron

Fronten mot vattenrummen

5. Fronten sett från Lidingö

Stockholms inlopp

6. Inloppet sett från Nacka
7. Värdekärnan Gasverksområdet
8. Värdekärnan Abessinien

Källor

Samrådsyttrande från Länsstyrelsen i Stockholms län, 4021-10-15205, 2011-03-11

Länsstyrelsens hemsida, www.lansstyrelsen.se/stockholm

Riksantikvarieämbetets Beskrivning av Riksintressen för kulturmiljövården, AB län beslut RAÄ 1997-08-18.

Riksantikvarieämbetets hemsida, www.raa.se

Kulturhistorisk värdering av bebyggelse, Axel Unnerbäck
Riksantikvarieämbetet

Kulturmiljöanalys, Nils Ahlberg, Stadsbiblioteket, 2007-04-16

Stockholms universitets hemsida, www.su.se

Vårdplan för tivoliområdet, Solna Stad

Byggnadsordning för Stockholms stad

ÖP99 för Stockholms stad

Historiska faktautdrag från Wikipedia

Kungliga Nationalstadsparken, Historiskt Landskap i levande stad,
Kungl. Djurgårdens Förvaltning

www.stockholm.se/norradjurgardsstaden

